

Nulmeting Koe & Wij

Nulmeting Koe & Wij

Frits van der Schans

Natasja Oerlemans

Erik van Well

CLM Onderzoek en Advies BV

Culemborg, oktober 2006

CLM 647 - 2006

© Overname van delen van de tekst van deze publicatie voor informatiedoeleinden is toegestaan, mits voorzien van een duidelijke bronvermelding.

Oplage 50

Lay-out F. de Groot, CLM

Drukwerk: MultiCopy, Utrecht Centrum

Inhoud

Samenvatting

1 Inleiding	1
2 Resultaten	5
2.1 Schets respondenten en bedrijfskenmerken	5
2.2 Huidige stand van zaken beweiding	11
2.2.1 Wel of niet beweiden?	11
2.2.2 Kenmerken melkveebedrijven MET beweiding	16
2.2.3 Kenmerken melkveebedrijven ZONDER beweiding	18
2.3 Meningen over beweiding	21
2.4 Conclusies	22
2.4.1 Reacties op stellingen	23
2.4.2 Kennis en houding ten aanzien van beweiding	30
2.5 Bekendheid project Koe & Wij	34
3 Discussie	35
4 Conclusies en aanbevelingen	41
4.1 Inleiding	41
4.2 Conclusies	44
4.3 Aanbevelingen	45
Bijlage 1 Resultaten van de stellingen	47

Samenvatting

De Nederlandse melkveehouders houden gedurende de zomerperiode steeds vaker hun melkkoeien op stal. Minder beweiding en minder koeien in de wei zijn vanuit diverse invalshoeken (zoals het welzijn van het dier, de aantrekkelijkheid van het landschap, de emissie van ammoniak en het imago van de melkveehouderij) niet gewenst. Het project Koe & Wij werkt aan een sectorbrede bewustwording van het belang van weidegang en enthousiasmeert melkveehouders voor weidegang door het bieden van technische en economische oplossingen voor knelpunten bij weidegang. Het effect van het project Koe & Wij wordt gemonitord middels een nulmeting bij de start en een eindmeting na afloop. De nulmeting wordt gebruikt om:

- de uitgangspositie van melkveehouders voor wat betreft hun bewustzijn, houding en gedrag ten aanzien van weidegang vast te leggen;
- inzicht te krijgen in factoren die van invloed zijn op bewustzijn, houding en gedrag ten aanzien van weidegang;
- het project te kunnen bijsturen zodat een maximaal resultaat wordt bereikt;
- in combinatie met de eindmeting, het effect van Koe&Wij te kunnen beoordelen.

Dit is de rapportage van de nulmeting welke CLM Onderzoek en Advies heeft uitgevoerd. Deze nulmeting is uitgevoerd middels een telefonische enquête onder een representatieve groep van 600 melkveehouders verdeeld over het gehele land. Hieronder volgen de belangrijkste resultaten met conclusies.

1. De trend naar permanent opstallen zet zich door.

Dit uit zich door:

- minder bedrijven met weidegang (13% van de bedrijven zonder weidegang in 2006 en een verwachting van 17% tot 28% van de bedrijven in 2016);
- minder koeien krijgen weidegang (17% van de melkkoeien permanent op stal in 2006 en een verwachting van 57% van de melkkoeien in 2016);
- koeien worden minder dagen per jaar en minder uren per dag geweid.

2. De verschillen in beweiding tussen de regio's en bedrijfstypes zijn groot.

- De 'gemiddelde' melkveebedrijven in de vier regio's verschillen aanzienlijk van elkaar. In regio Zuid zijn relatief veel bedrijven met veel melkquotum en met weinig grond. Daar tegenover staat regio West waar de bedrijven gemiddeld veel minder melkquotum hebben, maar relatief veel grasland;
- In regio Zuid en Oost staan veel meer koeien permanent op stal (resp. 27% en 16% van de bedrijven met melkkoeien permanent op stal) dan in regio Noord en West (resp. 9% en 3%);
- Het aantal uren beweiding per dag (in 2006 gemiddeld 12 uur per dag) verschilt sterk per regio. Koeien die weiden lopen gemiddeld 2114 uur per jaar buiten. Het minste weidegang krijgen de koeien in regio Zuid (1687 uur per jaar) en het meeste regio West (2720 uren).

3. Beweiding is ook onder moeilijke omstandigheden mogelijk.

Bedrijven met een hoge melkproductie per koe, gering percentage beweidbaar grasland, grote koppel en/of melkrobot houden vaker de melkkoeien permanent op stal. Toch blijkt ook op deze bedrijven beweiding goed mogelijk.

Melkveehouders weiden hun melkkoeien op:

- 69% van de bedrijven met een melkproductie meer dan 9000 kg per koe;
- 53% van de bedrijven met minder dan 20% beweidbaar grasland;
- 67% van de bedrijven met meer dan 110 koeien;
- 50% van de bedrijven met een melkrobot.

4. De beleving van melkveehouders ten aanzien van beweiding is gebaseerd op gepercipieerde kennis en informatie. Deze perceptie is bij een deel van de melkveehouders onjuist.

- Er blijkt een groot verschil in de houding ten aanzien van beweiding bij weiders en niet-weiders. Weiders waarderen beweiding en de verschillende factoren van beweiding over het algemeen positiever dan niet weiders.
- De waardering van beweiding blijkt eveneens beïnvloed door gepercipieerde kennis wat betreft thema's als milieu, arbeid, dierenwelzijn en diergezondheid in relatie tot weidegang. Zo blijkt er wat betreft (mest- en ammoniak-) beleid dat een groot deel van de melkveehouders van mening is dat dit een negatieve relatie met beweiding heeft. En dat terwijl uit verschillende analyses en onderzoeken deze negatieve relatie er niet of in minimale mate blijkt te zijn.
- Voorbeelden zijn een feitelijk onjuiste beantwoording van stellingen als:
 - "Koeien op stal is positief voor de emissie van ammoniak" (53% eens);
 - "De koeien willen het liefst naar buiten" (12% oneens).

5. De doelstelling van het project Koe & Wij is gericht op een deel van de factoren die de keuze voor beweiding beïnvloeden. Andere factoren dan de vier bedrijfstypen blijken ook van belang.

Uit de resultaten blijkt dat een aantal factoren van invloed zijn op de keuze voor weidegang of opstallen. Deze kunnen onderverdeeld worden in:

- Voorzieningen: bedrijfssituatie, bedrijfsstrategie, arbeidsomstandigheden, grootte huiskavel, melkproductie per koe, mechanisering, schaalgrootte;
- Wet- en regelgeving: mest- en ammoniakbeleid of de gepercipieerde kennis daarvan (die niet altijd juist blijkt te zijn);
- Sociale druk: zoals positieve waardering voor beweiding vanuit de maatschappij en een negatieve waardering voor beweiding vanuit efficiëntie en optimalisatie;
- Geld: het stimuleren of belemmeren van weidegang met financiële consequenties (bijv. premies en hogere kosten);
- Communicatie: kennis en informatie over de effecten van weidegang op verschillende bedrijfsthema's zoals economie, diergezondheid, dierenwelzijn, arbeid en milieu.

6. Grotere betrokkenheid van partijen en bredere inzet van instrumenten is nodig om de keuze en het enthousiasme voor beweiding te beïnvloeden.

- Partijen: overheden, belangenorganisaties, leveranciers en zuivelindustrie, adviesorganisaties en financiers;
- Instrumenten:
 - Wetten en regels (beperkend en stimulerend)
 - Voorzieningen (opheffen fysieke beperkingen, zoals arbeid, kleine huiskavel, grote koppel, melkrobot)
 - Sociale druk (imago, landschap, mening over efficiëntieverbeteringen)
 - Geld (heffingen en beloning)
 - Communicatie (kennis en informatie).

Op basis van de resultaten van deze nulmeting wordt aanbevolen om de (communicatie-)activiteiten van het project Koe & Wij te differentiëren naar regio en bedrijfstype en meer aandacht te schenken aan het enthousiasmeren voor weidegang. Daarbij verdienen de bedrijfsopvolgers specifieke aandacht, bijvoorbeeld via het agrarisch onderwijs en NAJK. Bij bedrijfsontwikkeling (bijv. schaalvergroting, verhoging melkproductie per koe en introductie melkrobot) is het belangrijk om mogelijke effecten op beweiding mee te nemen in de afweging. Koe & Wij kan melkveehouders daarin ondersteunen. Overheid en bedrijfsleven kunnen bijdragen aan de bewustwording van het belang van weidegang door maatregelen waar melkveehouders zelf om vragen in te passen in wet- en regelgeving, de invoering van een Beweidings Effect Rapportage en/of differentiatie van de melkprijs. Aanvullend onderzoek is nodig om nog beter inzicht te krijgen in de oorzaken en factoren die de beleving ten aanzien van beweiding beïnvloeden. Voor de bewustwording van de mogelijkheden van beweiding en voor inzicht in het belang van weidegang is een gezamenlijke aanpak van alle bij de melkveehouderij betrokken partijen nodig.

1 Inleiding

De Nederlandse melkveehouders houden gedurende de zomerperiode steeds vaker hun melkkoeien op stal. Minder beweiding en minder koeien in de wei zijn vanuit diverse invalshoeken (zoals het welzijn van het dier, de aantrekkelijkheid van het landschap, de emissie van ammoniak en het imago van de melkveehouderij) niet gewenst. In het project Koe & Wij¹ wordt gewerkt aan een sectorbrede bewustwording van het belang van weidegang en worden melkveehouders geënthousiasmeerd voor weidegang door het bieden van technische en economische oplossingen voor knelpunten bij weidegang.

Doelen van Koe & Wij:

- Melkveehouders maken een bewuste afweging en keuze voor wel of niet beweiden.
- Kennis genereren en overdragen naar veehouders binnen en buiten de praktijk-groepen.
- Veehouders enthousiasmeren voor weidegang door het bieden van technische en economische oplossingen voor knelpunten bij weidegang en aandacht voor de maatschappelijke kant van weiden.

Doel van nulmeting

Het effect van het project Koe & Wij wordt gemonitord door bij de start een nulmeting en na afloop een eindmeting uit te voeren. De nulmeting wordt gebruikt om:

- de uitgangspositie van melkveehouders voor wat betreft hun kennis, houding en gedrag ten aanzien van weidegang vast te leggen;
- inzicht te krijgen in factoren die van invloed zijn op kennis, houding en gedrag ten aanzien van weidegang;
- het project te kunnen bijsturen zodat een maximaal resultaat wordt bereikt;
- in combinatie met de eindmeting, het effect van Koe&Wij te kunnen beoordelen.

Deze nulmeting is uitgevoerd door CLM en beschrijft de situatie in de Nederlandse melkveehouderij in het voorjaar van 2006. Naast een presentatie van de resultaten en conclusies op basis daarvan, worden aanbevelingen gedaan voor een verdere invulling van het project.

Positie van de nulmeting

Een nulmeting als basis voor een effectmeting van een communicatieproject is een lastig onderzoeksinstrument. De effecten van dit project op kennis, houding en gedrag van een melkveehouder zijn namelijk nauwelijks te isoleren van andere ontwikkelingen en processen die weidegang beïnvloeden. Een mooi voorbeeld is de nieuwe strategie van Campina², die net na de nulmeting is bekend gemaakt. Het is schier onmogelijk om de effecten van het project Koe & Wij en die van de nieuwe Campina strategie los te koppelen.

¹ Het project Koe&Wij wordt in opdracht van het ministerie van LNV uitgevoerd door ASG, LTO-projecten, DLV, NMI en CLM.

² Nederlandse melk met weidegang, duurzame soja en evenwichtigere vetzuursamenstelling.

Verder worden kennis, houding en gedragsverandering beïnvloed door een complex samenspel van vijf factoren:

- regelgeving (bijv. het mestbeleid),
- voorzieningen (bijv. fysieke mogelijkheden op het bedrijf),
- sociale druk (bijv. de houding van veevoerleveranciers tav van beweiding),
- financiële prikkels (bijv. het wel of niet belonen van weidegang) en
- communicatie (bijv. informatie verstrekken over de mogelijkheden van beweiding ondanks fysieke beperkingen).

Om tot een effectieve kennis-, houding- en gedragsverandering te komen kan communicatie niet geïsoleerd worden gezien van deze andere factoren. Andersom zal in het meten van het effect van het communicatieproject rekening moeten worden gehouden met andere factoren die van invloed zijn geweest op de kennis-, houding- en gedragsverandering bij melkveehouders.

Een nulmeting geeft een goede indicatie van de huidige stand van zaken wat betreft kennis, houding en gedrag van melkveehouders ten aanzien van beweiding. De nulmeting geeft verder ook inzicht in de mogelijke factoren en processen waarop het communicatieproject Koe & Wij kan ingrijpen om de effectiviteit te vergroten. Hierbij is het wel van belang de resultaten van de nulmeting en de communicatieactiviteiten van het project in bredere samenhang te zien met de andere factoren die kennis, houding en gedrag beïnvloeden. Zoals de druk vanuit de omgeving, de invloed van het beleid, de gevolgen voor financiën en van de fysieke omstandigheden die weidegang beïnvloeden. Communicatie staat niet los van deze andere processen en het effect van communicatie kan versterkt worden als hier rekening mee wordt gehouden.

Opzet onderzoek

In dit onderzoek is een telefonische enquête uitgezet waar 600 melkveehouders verdeeld over het gehele land op hebben gereageerd. De enquête is opgesteld door CLM waarbij gebruik gemaakt is van eerdere onderzoeken met betrekking tot weidegang. Een concept enquête is getest bij 5 melkveehouders en verbeterd, voordat deze aan een geselecteerde groep melkveehouders is voorgelegd.

In dit onderzoek is deels gevraagd naar wat melkveehouders zelf doen op hun bedrijf en deels gevraagd naar de opvattingen van de melkveehouder. Juist bij opvattingen zijn geënquêteerden vaak geneigd om sociaal wenselijke antwoorden te geven. Om dit zoveel mogelijk te voorkomen is de melkveehouders gevraagd om een opvatting te formuleren (eens, oneens of geen mening) over concrete stellingen.

Steekproef en enquête

De enquête nam ongeveer 12 minuten in beslag. In het onderzoek is gekozen voor een proportionele steekproef naar regio, waarbij dezelfde regio indeling is gebruikt als die het CBS in zijn onderzoeken hanteert. De verdeling van de respondenten was:

▪ Noord (Groningen, Friesland en Drenthe)	149 (25%)
▪ Oost (Overijssel, Gelderland en Flevoland)	222 (37%)
▪ Zuid (Brabant en Limburg)	105 (18%)
▪ West (Noord-Holland, Zuid-Holland, Utrecht en Zeeland)	124 (20%)

De enquête werd afgenomen door marktonderzoeksbureau R&M Matrix in Maastricht. De adressen zijn aangekocht bij adressenleverancier Prosu in Dronten waarbij als selectie criterium 'melkveehouder met minimaal 25 melkkoeien' is gebruikt.

Voorafgaand aan het uitvoeren van de enquête zijn enkele proefgesprekken gevoerd. Naar aanleiding hiervan is de vragenlijst op enkele details aangepast. Tevens is aan de interviewers extra uitleg gegeven betreffende enkele vragen. De enquêtes zijn uitgevoerd in de periode 22 juni tot en met 11 juli 2006 en vonden vooral overdag plaats tussen 9.00 en 18.00 uur.

De respons en non respons van de steekproef is als volgt:

	Noord	Oost	Zuid	West	Totaal
Bruto steekproef	747	1123	499	624	2993
Niet benaderd	398	599	144	265	1406
Afspraken/bezet/geen gehoor*	109	149	87	129	474
Foutief nummer	11	13	14	6	44
Bedrijf opgeheven	6	9	9	2	26
Ziek	3	0	0	0	3
Overleden	0	0	2	1	3
Vakantie	0	2	1	2	5
Netto steekproef	220	351	242	219	1032
Weigering	67	117	67	64	315
Afgebroken gesprek	1	2	2	2	7
Geen melkvee	3	10	10	4	27
Totaal geslaagd en verwerkt	149	222	163	149	683³

* Deze melkveehouders waren om uiteenlopende redenen niet (meer) beschikbaar voor deelname aan de enquête.

Opzet enquête

De nulmeting heeft als doel om inzicht te verkrijgen in:

- de uitgangspositie van melkveehouders voor wat betreft hun kennis, houding en gedrag ten aanzien van weidegang vast te leggen;
- inzicht te krijgen in factoren die van invloed zijn op kennis, houding en gedrag ten aanzien van weidegang;
- het project te kunnen bijsturen zodat een maximaal resultaat wordt bereikt;

De doelstellingen zijn vertaald in de enquête vertaald in een groot aantal vragen verdeeld over vier blokken:

1. Achtergrondvariabelen: om verschillen tussen groepen aan te kunnen geven.
 - a. regio: Noord, Oost, Zuid en West
 - b. variabelen van de doelgroepen: kleine huiskavel, AMS, grote koppel en hoge melkproductie
 - c. leeftijd, etc.
2. Feitelijk gedrag m.b.t. beweiding: om na te gaan wat de huidige stand van zaken is m.b.t. het weiden van melkkoeien en om na te gaan hoe mening is gekoppeld aan eigen 'beweidingsgedrag'. Feitelijk gedrag verleden, veranderingsfactoren en verwacht toekomstig gedrag.
3. Mening over beweiding: nagaan in hoeverre melkveehouder zich bewust is van het belang van weidegang, welke positieve en negatieve oordelen melkveehouder heeft over weidegang en hoe hij/zij eigen rol ziet in de relatie weidegang-imago. De mening wordt getoetst op de volgende onderdelen:
 - a. Maatschappelijk belang van weidegang (imago sector)
 - b. Landschap

³ Het totaal aantal respondenten ligt hoger dan de eerder genoemde 600. Door een fout bij R&M zijn in regio Zuid en West meer agrariërs benaderd dan nodig. In deze regio's is voor de analyse ad random het teveel aan respondenten verwijderd om een goede proportionaliteit te behouden.

- c. Weidegang en arbeid
 - d. Kostprijs
 - e. Milieu (nitraat, fosfaat, ammoniak, broeikasgassen)
 - f. Dierenwelzijn, diergezondheid
 - g. Eigen invloed/verantwoordelijkheid/zeggingskracht in teruglopen beweiding.
4. Toetsen van kennis over Koe & Wij project (kent u deelnemer?) de 'boodschappen' uit Koe & Wij project (alleen in 2007) en de mening over het project.

2 Resultaten

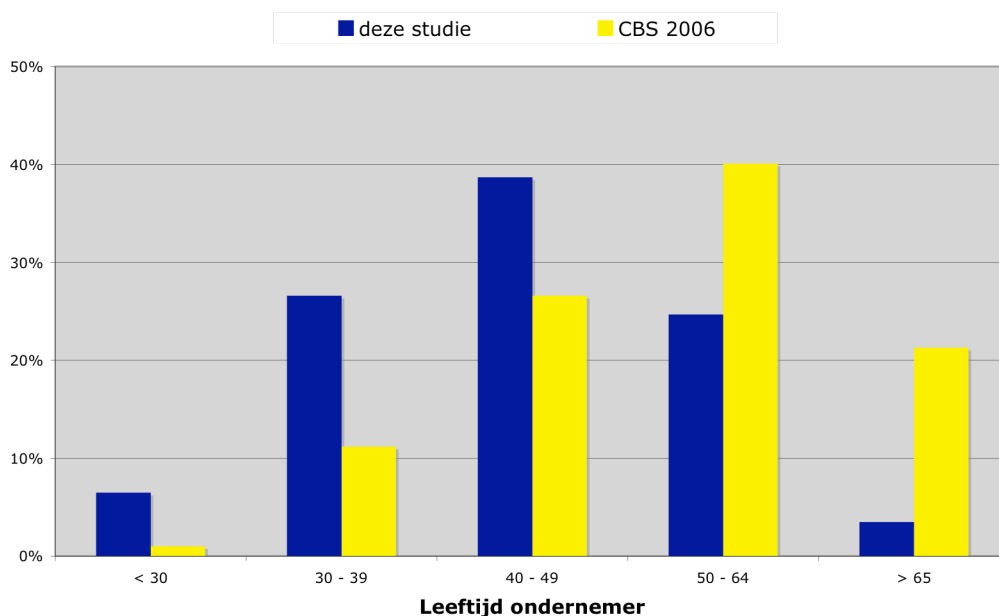
In dit hoofdstuk worden de resultaten van de enquête gepresenteerd. In 2.1 volgt een beschrijving van de respondenten en de kenmerken van hun bedrijven. Daarna volgen in 2.2 de resultaten met betrekking tot beweiding, waarin een uitsplitsing plaatsvindt naar bedrijven waar wel en geen beweiding plaatsvindt. In 2.3 staan de opvattingen van de respondenten met betrekking tot verschillende aspecten van beweiding en in 2.4 de reacties op circa 25 stellingen.

2.1 Schets respondenten en bedrijfskenmerken

Leeftijd

De leeftijdsopbouw van de groep ondernemers die heeft meegedaan aan de enquête volgt niet dezelfde lijn als de leeftijdsopbouw onder alle agrarische ondernemers van het CBS (2006). In onze steekproef blijkt de gemiddelde leeftijd lager te liggen. Dit is mogelijk veroorzaakt doordat niet expliciet is gevraagd naar het oudste bedrijfshoofd, zoals het CBS wel doet.

Figuur 1 Leeftijd van melkveehouders in deze studie en volgens CBS

Tabel 1 Opvolger bij ondernemers ouder dan 50 jaar (n=171)

	Wel opvolger	Geen opvolger
Noord	52%	28%
Oost	53%	29%
Zuid	70%	15%
West	41%	33%
Nederland	52%	28%

Van de ondernemers ouder dan 50 jaar heeft 52% een opvolger, 28% heeft geen opvolger en 16% heeft misschien een opvolger. Vooral in het zuiden is het percentage opvolgers relatief hoog, namelijk 70%. In het westen is het percentage relatief laag, slechts 41% van de ondernemers van 50 jaar en ouder heeft een opvolger.

Agrarische takken

Van de ondervraagde bedrijven heeft 65% alleen een melkveehouderijtak. De combinatie melkveehouderij met varkens wordt door 9% van de respondenten genoemd, evenals de combinatie melkveehouderij en akkerbouw (ook 9%). De overige bedrijven (17%) noemen diverse andere takken zoals schapen, pluimvee en tuinbouw.

Melkquotum

De melkveehouders is gevraagd naar de omvang van het eigen melkquotum, inclusief het quotum dat wordt geleasd.

Tabel 2 Indeling in quotum klassen van melkveebedrijven in deze studie en volgens CBS (%)

Melkquotum	Aantal	%	CBS 2006
Tot 200 ton	64	11	15
201 - 300 ton	62	10	12
301 - 500 ton	175	29	29
501 - 750 ton	198	33	44
Meer dan 750 ton	101	17	
Totaal	600	100	100

Het gemiddelde melkquotum van de respondenten is 575.801 kg, met een laagste waarde van 100.000 kg en een hoogste van 2 miljoen kg. De verdeling volgt in grote lijnen de verdeling van de jaarlijkse CBS land- en tuinbouwcijfers (2006).

De verdeling van het totale melkquotum in Nederland over de vier regio's laat zien dat het Nederlandse melkquotum vooral in het oosten wordt volgemolken. Daar zijn ook relatief gezien de meeste melkveebedrijven gevestigd.

Tabel 3 Totale melkquotum en gemiddelde melkquotum per bedrijf in de verschillende regio's

	Noord	Oost	Zuid	West
Melkquotum (%)	25%	37%	18%	20%
Gemiddeld melkquotum per bedrijf (kg)	608.392	581.710	624.248	482.763

Het gemiddelde melkquotum per bedrijf varieert sterk tussen de regio's. In de westelijke provincies zijn de bedrijven gemiddeld veel kleiner dan in de regio's Noord en Zuid. Hierdoor zijn in regio West half zoveel grote bedrijven (> 700.000 kg) dan in de andere regio's.

Tabel 4 Indeling in quotum klassen van melkveebedrijven in de verschillende regio's (%)

Quotum	Noord	Oost	Zuid	West	Gemiddeld
< 300 ton	14	14	6	21	14
300 – 400 ton	11	11	15	15	13
400 – 500 ton	18	19	9	30	19
500 – 600 ton	17	18	22	14	17
600 – 700 ton	13	12	20	8	13
> 700 ton	28	26	28	13	24

Melkveestapel

Het gemiddelde aantal melkkoeien per bedrijf is 71. Dat is iets hoger dan uit de meeste recente cijfers van CBS blijkt. Dit is mogelijk veroorzaakt doordat zeer kleine melkveebedrijven zijn uitgesloten van dit onderzoek. Overigens blijkt uit CBS cijfers dat het aantal melkkoeien per bedrijf de laatste decennia sterk is toegenomen.

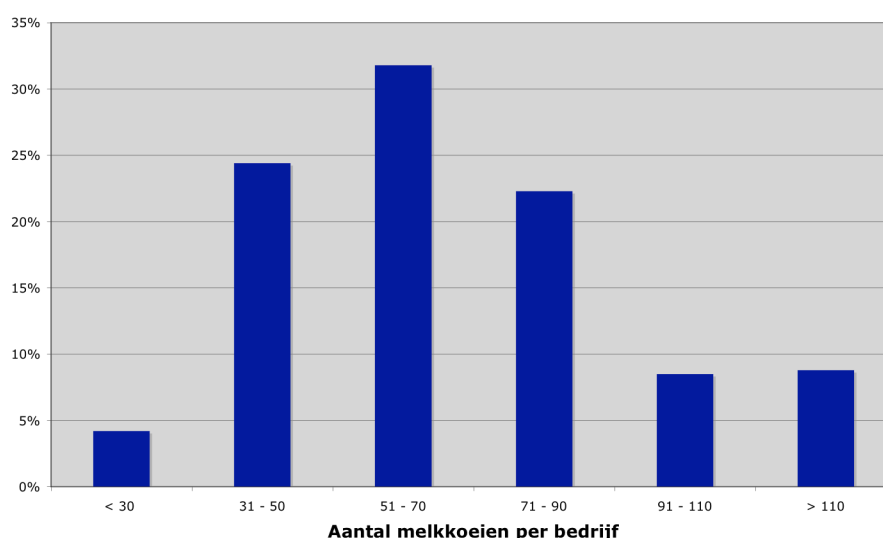
Tabel 5 Aantal melkkoeien op gespecialiseerde melkveebedrijven (CBS, 2006)

Jaar	Melkkoeien per bedrijf
1975	24
1980	35
1985	41
1990	40
1995	46
2000	51
2005	61

Bron: Land- en tuinbouw cijfers 2006. CBS.

In dit onderzoek heeft nog slechts 5% van de ondervraagde melkveehouders heeft minder dan 30 melkkoeien. En daar staat tegenover dat 9% van de melkveehouders meer dan 110 melkkoeien heeft.

Figuur 2 Verdeling van het aantal melkkoeien per bedrijf

Net als bij het melkquotum zijn er bij het aantal melkkoeien per bedrijf verschillen tussen de regio's waarneembaar. In het westen heeft 73% van de bedrijven minder dan 70 melkkoeien. In het zuiden is dat 52%, in het noorden 56% en in het oosten heeft 62% van de bedrijven minder dan 70 melkkoeien. Vooral in het zuiden en noorden zijn relatief veel grote melkveebedrijven.

Melkproductie per koe

De melkproductie per koe van de geënquêteerde melkveehouders is gemiddeld 8.265 kg per jaar. Uit de jaarstatistiek van het NRS (1 september 2005 – 31 augustus 2006) blijkt een gemiddelde productie van 8.127 kg per jaar. Deze resultaten zijn goed vergelijkbaar.

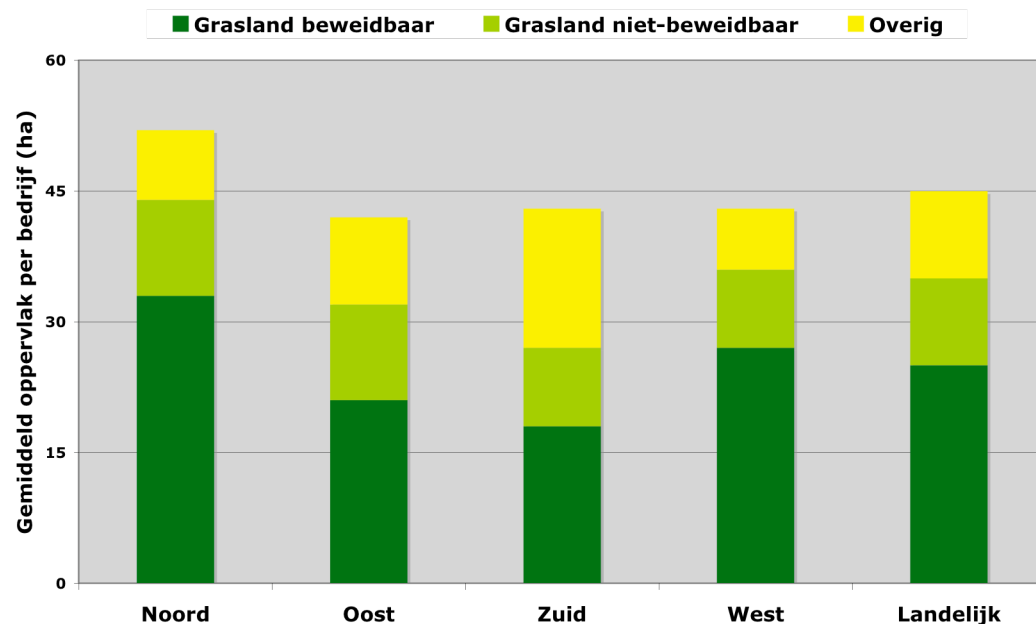
Melkrobot

Aan de melkveehouders is gevraagd of zij met een melkrobot (automatisch melk systeem) werken. Van de 600 ondervraagden blijken 28 melkveehouders (5%) een melkrobot te gebruiken. Dit percentage is vrijwel gelijk, mogelijk lijkt iets hoger dan de meest recente schattingen van het percentage melkveebedrijven met een melkrobot.

Grondoppervlak

De gemiddelde hoeveelheid grond in eigendom, pacht en/of huur is 45 hectare per bedrijf, waarvan gemiddeld 35 hectare grasland.

Figuur 3 Oppervlakte (beweidbaar) grasland en overige gronden in de verschillende regio's

De ondervraagde melkveehouders hebben gemiddeld 25 ha beweidbaar grasland⁴, en dat is 55% van de totale bedrijfsoppervlakte. In haar toekomstvisie op de melkveehouderij van juni 2006 geeft de Rabobank aan dat voor een optimale beweiding het beweidbaar percentage grasland (huiskavel) circa 50% moet bedragen.

⁴ Beweidbaar grasland: grasland waar (naar de mening van de melkveehouder) de melkkoeien kunnen weiden.

De laatste jaren is dit percentage volgens de Rabobank studie gedaald naar circa 44% (Geertsema et al, 2006). Het percentage beweidbaar grasland is in onze studie dus nog beduidend hoger. Een mogelijke verklaring voor dit verschil ligt in het gebruik van verschillende definities. In het onderzoek van de Rabobank is gevraagd naar de oppervlakte huiskavel, terwijl in ons onderzoek is gevraagd naar het aantal hectares beweidbaar grasland.⁵

Tabel 6 Bedrijfsoppervlakte totaal en grasland in de verschillende regio's

Regio	Gemiddeld areaal (ha)	Gemiddeld grasland (ha)	Gemiddeld beweidbaar grasland (ha)	Beweidbaar grasland, perc. van totaal areaal	Beweidbaar grasland, perc. van totaal grasland
Noord	52	44	33	63%	77%
Oost	42	32	21	50%	68%
Zuid	43	27	18	42%	67%
West	43	36	27	63%	79%
Landelijk	45	35	25	55%	73%

Opvallend zijn de verschillen per regio wat betreft het beweidbaar grasland als percentage van het totaal areaal. Vooral in het zuiden, maar ook in het oosten is het areaal beweidbaar grasland lager dan gemiddeld, en in regio West en Noord is het percentage beweidbaar grasland relatief hoog. Dit is waarschijnlijk te verklaren door verschillen in landgebruik. Zo worden in het zuiden en oosten relatief meer voedergewassen verbouwd zoals snijmaïs. Daarnaast gebruiken of verhuren melkveehouders in deze regio's een deel van hun grond, soms zelfs van de huiskavel, voor boomteelt of bollenteelt. Het beweidbaar grasland uitgedrukt als percentage van het totale grasland is minder verschillend tussen de regio's, maar ook dan blijven regio Oost en Zuid enigszins achter.

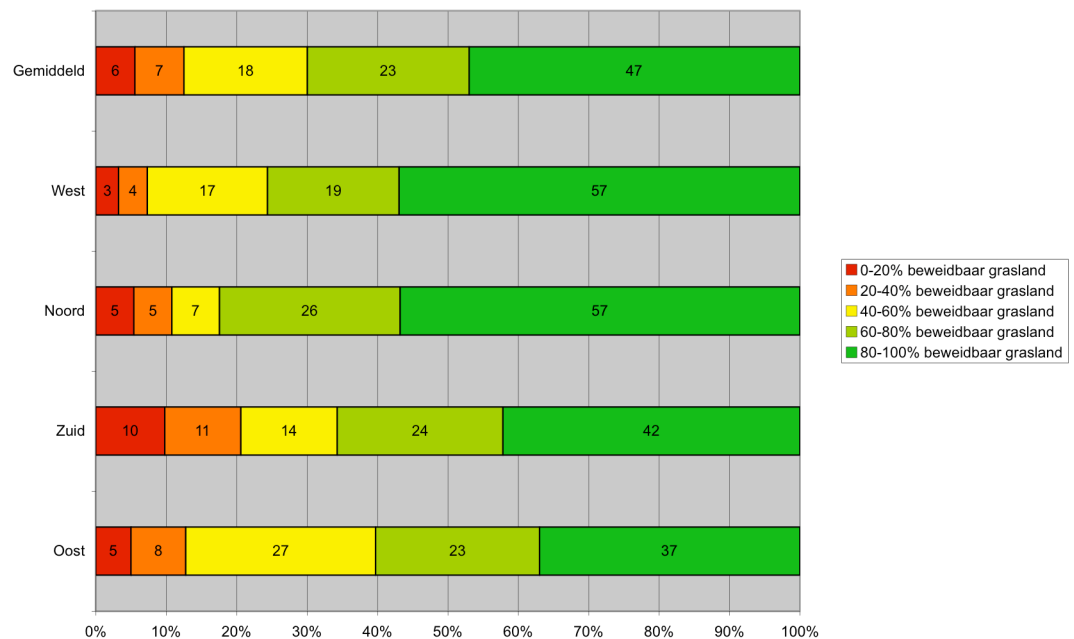
Tabel 7 Beweidbaar grasland als percentage van het totale areaal (% bedrijven)

Beweidbaar areaal*	Noord	Oost	Zuid	West	Gemiddeld
0-20% beweidbaar	5	8	15	8	9
21-40% beweidbaar	7	23	23	6	15
41-60% beweidbaar	22	33	33	23	28
61-80% beweidbaar	32	24	24	19	25
81-100% beweidbaar	34	12	5	44	23
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%

* Oppervlakte beweidbaar grasland gedeeld door de totale oppervlakte van het bedrijf

⁵ De achterliggende reden om in deze studie uit te gaan van 'beweidbaar grasland' is dat in sommige situaties de huiskavel (deels) niet beweidbaar is of een veldkavel wel beweidbaar is. In deze studie willen we weten of beperkingen in de bedrijfsstructuur een rol spelen bij het weiden.

Figuur 4 Percentage grasland dat beweidbaar is (% bedrijven)

Beweidingintensiteit

Uit de resultaten blijkt een landelijk gemiddelde van 1,7 melkkoeien per ha bedrijfsoppervlakte. Als we kijken naar het beweidbaar grasland, dan is het gemiddelde 3,9 melkkoeien per hectare.

De verschillen per regio, vooral tussen regio Zuid en West, zijn aanzienlijk. In Zuid zijn er gemiddeld 6,5 melkkoeien per ha beweidbaar grasland, terwijl er in West gemiddeld 2,8 zijn.

Tabel 8 Gemiddelde intensiteit op basis van het totale areaal en het areaal beweidbaar grasland (koe/ha)

Regio	Intensiteit totaal areaal (koe/ha)	Intensiteit beweidbaar grasland (koe/ha)
Noord	1,5	3,2
Oost	1,8	3,7
Zuid	1,8	6,5
West	1,6	2,8
Landelijk	1,7	3,9

Bedrijfsontwikkeling

De melkveehouders is gevraagd naar de ontwikkelingsfase⁶ waarin hun bedrijf zich bevindt. Het grootste deel van de melkveehouders (59%) is bezig met het continueren of ontwikkelen van het bedrijf en 20% is bezig met het (laten) overnemen van het bedrijf.

⁶ De indeling naar ontwikkelingsfasen is eerder gebruikt en gerapporteerd in bijv. Diversiteit in Doelgroepen van Agro Management Tools.

Tabel 9 Ontwikkelingsfase van de melkveebedrijven

Fase	Aantal	Percentage
Ik ben bezig met de overname van het bedrijf van mijn ouders	60	10
Ik heb de laatste vijf jaar het bedrijf overgenomen	86	14
Ik ben bezig met het continueren of ontwikkelen van het bedrijf	354	59
Ik ben bezig met overname door mijn opvolger	57	10
Ik ben bezig met bedrijfsbeëindiging	21	4
Overige	14	2
Weet niet/geen antwoord	8	1
Totaal	600	100%

Samenvattend bedrijfskenmerken

Uit de enquête blijkt dat –gemiddeld gezien– de melkveebedrijven in de verschillende regio's aanzienlijk van elkaar verschillen. In regio Zuid zijn relatief veel bedrijven met veel melkquotum en met weinig grond. Daar tegenover staat regio West waar de bedrijven gemiddeld veel minder melkquotum hebben, maar relatief veel grasland.

Schematisch en enigszins gechargeerd zijn de gemiddelde bedrijven als volgt in te delen:

	Veel beweidbaar grasland	Weinig beweidbaar grasland
Veel melkquotum	Noord	Zuid
Weinig melkquotum	West	Oost*

* De melkveebedrijven in (zuidelijk) Flevoland lijken qua structuur meer op de bedrijven in regio Noord.

Uit de enquête blijkt daarnaast dat in regio Zuid meer bedrijven zullen worden voortgezet –blijkend uit de vraag 'aanwezigheid van een bedrijfsopvolger'– dan in regio West.

Er zijn aanwijzingen gevonden voor twijfels omtrent de representativiteit van de steekproef. Uiteraard zijn er enige verschillen met bijvoorbeeld de gegevens van het CBS, maar deze zijn veelal te herleiden naar verschil in definitie van de verschillende kenmerken.

2.2 Huidige stand van zaken beweiding**2.2.1 Wel of niet beweiden?****Beweiding**

Van alle ondervraagde melkveehouders geeft 87% zijn melkkoeien weidegang. De overige 13% weidt zijn melkkoeien niet, 2% van hen weidt wel het jongvee. Deze resultaten liggen in lijn met eerdere resultaten van CBS.

Tabel 10 Melkveebedrijven met beweiding van melkkoeien en/of jongvee

Beweiding	Aantal	Percentage
Nee	66	11
Ja, alleen jongvee	13	2
Ja, alleen melkkoeien	89	15
Ja, zowel melkkoeien als jongvee	429	71
Overige	3	-
Totaal	600	100%

De respondenten hebben in totaal circa 42.000 melkkoeien waarvan er 34.884 worden geweid. Dat is 83% van het totaal aantal melkkoeien dat in deze steekproef is meegenomen. Dit betekent dat 17% van de melkkoeien uit de steekproef permanent op stal wordt gehouden. De melkkoeien die worden geweid, lopen gemiddeld 176 dagen en 12 uur per dag buiten.

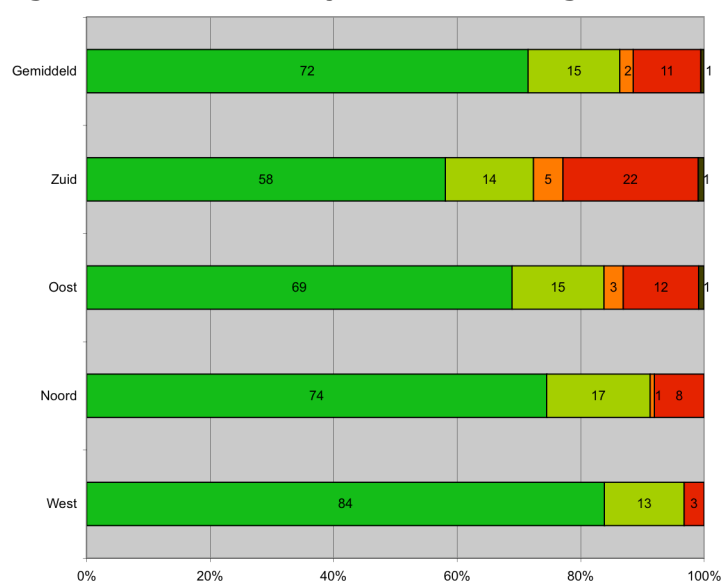
Beweiding en regio

In het westen worden melkkoeien nagenoeg allemaal geweid. In het zuiden worden melkkoeien relatief vaak permanent op stal gehouden. Dit laatste geldt sterk voor de provincie Noord-Brabant. Daar houdt 31% van de melkveehouders zijn koeien permanent op stal. Dat is 33% van de daar aanwezige melkkoeien.

Tabel 11 Melkveebedrijven waar melkkoeien weiden (% van de bedrijven)

Regio	Beweiding melkkoeien in %	
	Ja	Nee
Noord (Drenthe, Groningen, Friesland)	91	9
Oost (Flevoland, Overijssel, Gelderland)	84	16
Zuid (Brabant, Limburg)	73	27
West (Noord & Zuid Holland, Utrecht, Zeeland)	97	3
Gemiddeld	87%	13%

Onderstaande figuur geeft een nader beeld met onderverdeling van beweiding naar melkkoeien en/of jongvee.

Figuur 5 Melkveebedrijven met beweiding van melkkoeien en/of jongvee

De verdeling tussen de verschillende regio's wat betreft aantal dagen beweiding lopen niet ver uiteen. In regio Zuid worden de melkkoeien enkele dagen per jaar minder geweid. Grote verschillen zijn er wel in het aantal uren beweiding per dag. In respectievelijk West, Noord, Oost en Zuid is het aantal uren beweiding per dag steeds lager. Zie hiervoor ook in §2.2.2, tabel 15.

Beweiding en ontwikkelingsfase / leeftijd

Het is opvallend dat binnen de groep 'overname van het bedrijf van mijn ouders', op 23% van de bedrijven de melkkoeien permanent worden opgesteld terwijl het gemiddelde op 13% ligt. Maar doordat het hier slechts een beperkt aantal bedrijven betreft, slechts 28 van de 600 respondenten gaf aan bezig te zijn met de overname van het bedrijf, kunnen we daar geen al te harde conclusies aan verbinden.

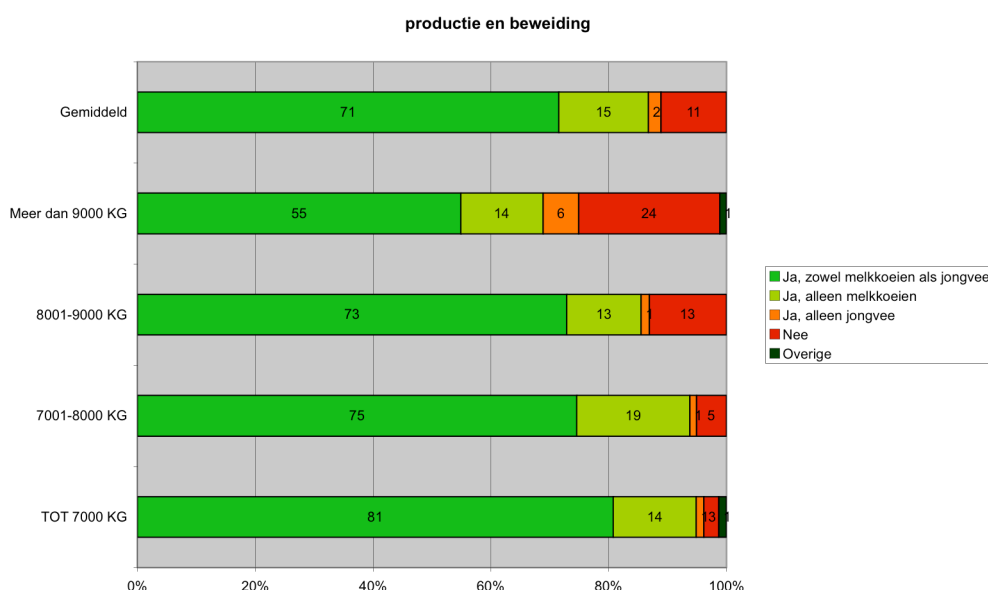
Beweiding en melkquotum

Melkveehouders met een groot bedrijf, melkquotum van meer dan 750.000 kg, weiden hun melkkoeien duidelijk minder. Van deze groep heeft 34% de melkkoeien permanent op stal, terwijl het gemiddelde op 13% ligt. Melkveehouders met een kleiner bedrijf, tot 500.000 kg melkquotum, weiden relatief vaak hun melkkoeien. Van deze groep houdt gemiddeld 6% van de ondernemers zijn koeien permanent op stal. Het lijkt erop dat een grotere bedrijfsomvang / meer melkquotum leidt tot het opstallen van de melkkoeien.

Beweiding en melkproductie per koe

De gemiddelde melkproductie per koe in de steekproef is 8.265 kg per jaar. Over alle bedrijven gemiddeld, neemt de beweiding af naar mate de melkproductie toeneemt. Bij een gemiddelde productie per koe van meer dan 9000 kg per jaar wordt 31% van de melkkoeien niet meer geweid (het gemiddelde over de hele steekproef is 13%).

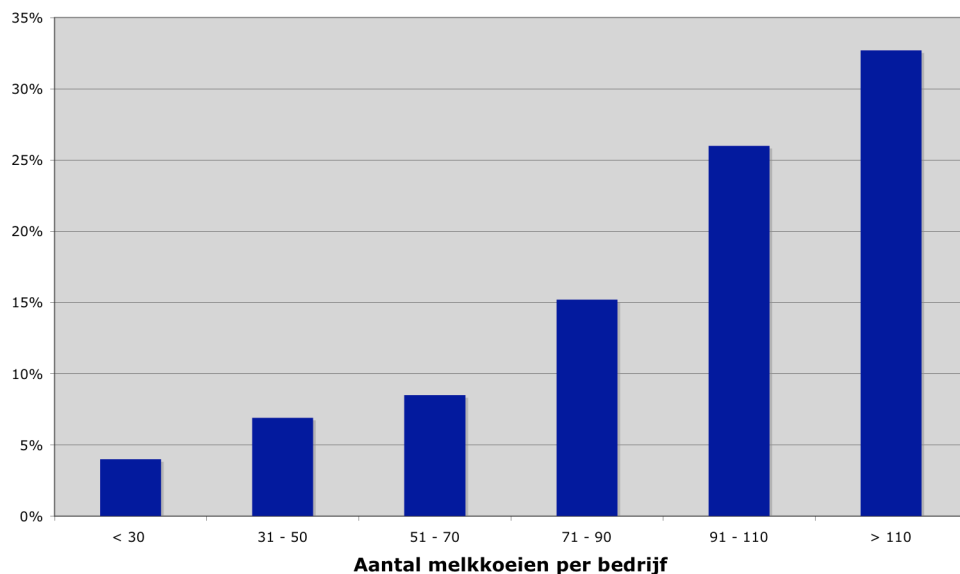
Figuur 6 Melkveebedrijven met beweiding, gerelateerd aan melkproductie van melkkoeien (kg/koe)

Beweiding en koppelgrootte

Het gemiddelde aantal melkkoeien per bedrijf in de hele steekproef is 71. Als we onderscheid maken tussen de 'beweiders' en 'niet beweiders' dan zien we dat beweiders gemiddeld 68 melkkoeien op hun bedrijf hebben en niet beweiders 92 melkkoeien. Bij een koppelgrootte van meer dan 110 melkkoeien wordt door 33% van de ondernemers niet meer geweid (gemiddelde is 13%). Bij een koppelgrootte van minder dan 70 melkkoeien wordt relatief vaker beweiding toegepast: slechts 8% van deze ondernemers heeft de koeien permanent op stal. Er is een duidelijke relatie tussen koppelgrootte en de keuze voor beweiding cq permanent opstallen, zie figuur 7.

Figuur 7 Melkveebedrijven ingedeeld naar omvang veestapel en permanent opstallen (% van de bedrijven)

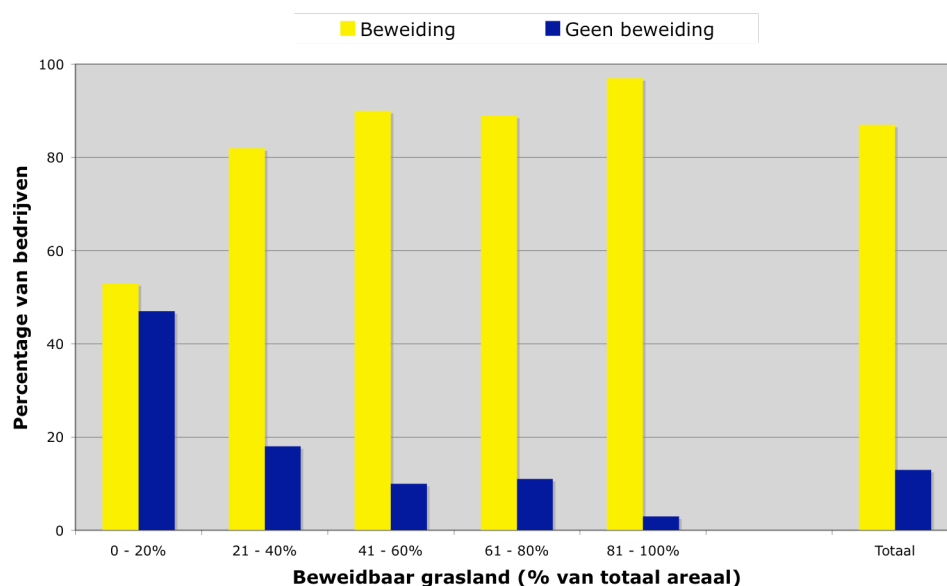
Beweiding en melkrobot

Het hebben van een melkrobot leidt vaker dan gemiddeld tot permanent opstallen. Zo heeft 50% van de melkveehouders met een melkrobot (14 van de 28) de melkkoeien permanent op stal. Daar staat tegenover dat de overige 50% nog steeds beweiding toepast. Hieruit kunnen –gezien het geringe aantal respondenten– geen harde conclusies worden getrokken.

Beweiding en grond

Het percentage beweidbaar grasland is het totaal aantal hectares dat een ondernemer tot zijn beschikking heeft (eigendom, pacht en/of huur) gedeeld door het aantal hectares waarop melkkoeien kunnen weiden.

Figuur 8 Beweidbaar grasland (percentage van totaal areaal) en het eiden van melkkoeien

Bij een laag percentage beweidbaar grasland is het percentage ondernemers dat de melkkoeien permanent opstalt hoger. Maar nog steeds krijgen op de helft van de bedrijven met een zeer laag percentage beweidbaar grasland, minder dan 20%, de melkkoeien weidegang. Op deze bedrijven worden de melkkoeien gemiddeld minder dagen per jaar en minder uren per dag geweid.

Tabel 12 Beweidingsduur en beweidbaar grasland

Beweiding melkkoeien	Beweidbaar grasland < 20%	Gemiddeld
Dagen per jaar	159	176
Uren per dag	9	12
Uren per jaar	1431	2112

Melkveehouders met een laag percentage beweidbaar grasland, maaien vaker de eerste snede en gaan dan pas weiden. Ook wordt vaker dan gemiddeld beperkt geweid (alleen overdag) en op een standweide geweid.

Conclusie

De categorieën van melkveehouders van het Koe & Wij project lijken goed gekozen. Uit bovenstaande resultaten blijkt dat melkveehouders met weinig beweidbaar grasland (kleine huiskavel), een melkrobot, een grote koppel of een hoge melkproductie per koe vaker hun koeien opstallen. Overigens blijkt dat de meerderheid van de melkveehouders in deze categorieën de koeien nog steeds weidt. De beweegredenen van deze groepen is zeer interessant om inzicht te krijgen in de keuzes die worden gemaakt ten aanzien van beweiding.

2.2.2 Kenmerken melkveebedrijven MET beweiding

De resultaten in deze paragraaf zijn gebaseerd op de antwoorden van melkveehouders die zomer 2006 hun melkkoeien weiden.

Beweidingsduur

Het aantal dagen dat melkkoeien weiden varieert sterk en bedraagt gemiddeld 176. Een gering percentage (4%) weidt minder dan 100 dagen.

**Tabel 13 Beweidingsduur van melkveebedrijven met beweiding
(dagen per jaar)**

Dagen weiden	Aantal bedrijven	Percentage
0 - 100 dagen	20	4%
101 - 150 dagen	112	22%
151 - 200 dagen	315	61%
200 - 250 dagen	63	12%
Meer dan 250 dagen	5	1%
Totaal	515	100%

Enkele bedrijven weiden uitzonderlijk lang, meer dan 250 dagen. Dit zou betekenen dat wanneer de dieren op 1 april voor het eerst naar buiten gaan, zij pas na Sinterklaas weer worden opgesteld. Daarnaast weidt 1 op 8 melkveehouders zijn koeien tussen de 200 en 250 dagen per jaar. Ook dit is behoorlijk lang en doet vermoeden dat melkveehouders mogelijk de beweiding van het jongvee in hun beantwoording hebben meegenomen.

**Tabel 14 Beweidingsduur van melkveebedrijven met beweiding
(uren per dag)**

Uren weiden	Aantal	Percentage
0 - 5 uren	27	5%
6 - 10 uren	300	58%
11 - 15 uren	41	8%
16 - 20 uren	95	18%
> 20 uren	55	11%
Totaal	518	100%

Op het grootste deel van de bedrijven met beweiding lopen de melkkoeien 6 tot 10 uur in de wei. Op een klein deel van de bedrijven (5%) krijgen de melkkoeien 5 uur of minder weidegang.

**Tabel 15 Beweidingsduur van melkveebedrijven met beweiding
(dagen/jaar en uren/dag)**

Regio	Gemiddeld dagen beweiding	Gemiddeld uren beweiding	Uren beweiding per koe per jaar
Noord	177	12,5	2274
Oost	176	10,6	1924
Zuid	172	9,4	1687
West	178	15,2	2720
Gemiddeld	176	12,0	2114

Er zijn verschillen tussen de regio's in beweidingduur en dan vooral bij het aantal uren beweiding per dag. Het aantal dagen per jaar is vrijwel gelijk in de vier regio's. Gemiddeld weiden de melkkoeien 12 uur per dag. In regio West ligt dit met 15 uur per dag veel hoger, in regio Zuid met 9 uur veel lager. De verschillen in aantal uren weidegang per jaar zijn groot. Koeien die weiden lopen in regio Oost en Zuid respectievelijk 30% en 38% minder in de wei dan in regio West.

Beweidingsstelsysteem

De melkveehouders is gevraagd naar het beweidingstelsysteem dat zij toepassen. Het grootste deel (43%) weidt alleen overdag, en op 33% van de bedrijven krijgen de melkkoeien dag en nacht beweiding. Overigens geldt bij enkele andere beweidingssystemen dat beperkt of onbeperkt wordt geweid. Zo is siëstabeweiding een specifieke vorm van beperkt weiden, waarbij de dieren na het melken (zowel in de ochtends als avond) circa 4 uur weiden.

Tabel 16 Beweidingssystemen

Beweidingstelsysteem	Aantal	Percentage
Dag en nacht	172	33%
Overdag	221	43%
Siësta beweiding	11	2%
Standweiden	46	9%
Rantsoenweiden	31	6%
Omweiden	1	-
Overige	36	7%
Totaal	518	100%

Veranderingen ten opzichte van 2001

Het overgrote deel van de melkveehouders die zijn koeien weidt geeft aan dat ten opzichte van 2001 het aantal dagen beweiding gelijk is gebleven (74%). En op 7% van de bedrijven is de beweiding toegenomen. Als reden voor toename worden onder anderen diergezondheid, aankoop en bijpachten van grond genoemd. Hier staat tegenover dat 96 respondenten (19%) aangeven dat de beweiding sinds 2001 is teruggelopen. Als belangrijkste redenen geven zij hiervoor op (meerdere antwoorden waren mogelijk):

- Mestbeleid (23 keer)
- Koppel is te groot (11 keer)
- Huiskavel te klein (9 keer)
- Optimalisatie graslandgebruik (9 keer)
- Optimalisatie voeding (9 keer)
- Kost teveel arbeid (8 keer)
- Melkrobot aangeschaft (2 keer)
- Eerste snede zo groot mogelijk (2 keer)
- Koeien hebben krachtvoer nodig (2 keer)
- Weersomstandigheden (1 keer)

Het aantal uren beweiding laat een vergelijkbaar beeld zien. 71% geeft aan dat het aantal uren hetzelfde is gebleven en 5% geeft aan dat het aantal uren is toegenomen. De redenen die het meeste wordt genoemd voor toename is een betere diergezondheid.

23% geeft aan dat het aantal uren dat de melkkoeien buiten lopen is gedaald. Als belangrijkste reden voor deze daling noemen zij het mestbeleid.

Problemen met weidegang

Van de melkveehouders die weiden heeft 15% problemen met weidegang. Het belangrijkste probleem dat zij ervaren zijn de weersinvloeden op de koeien, de gras-kwaliteit en de melkproductie. Daarnaast worden problemen genoemd als een te kleine huiskavel (te weinig beweidbaar grasland), geen optimaal graslandgebruik en het mestbeleid.

Verwachtingen voor 2016

Iets minder dan de helft van de ondernemers (48%) die nu hun melkkoeien weidt, verwacht dat dit in 2016 niet anders zal zijn.

Tabel 17 Verwachte beweiding in 2016 op melkbedrijven met beweiding

Verwachting weidegang in 2016	Aantal	Percentage
Meer	16	3%
Gelijk aan nu	250	48%
Minder	164	32%
Niet meer weiden	21	4%
Weet niet	67	13%
Totaal	518	100%

Ruim eenderde van de ondernemers die nu hun koeien weiden (36%) denkt dat de beweiding op hun bedrijf de komende tien jaar zal afnemen of zal stoppen. In regio Zuid schat 41% van de melkveehouders die nu weiden dat weidegang zal afnemen, in regio West 26%. Voor vermindering van weidegang worden de volgende redenen genoemd (meerdere antwoorden waren mogelijk):

- Mestbeleid
- Koppel wordt te groot
- Aanschaf melkrobot
- Huiskavel te klein
- Kostprijs kan alleen met opstallen worden verlaagd
- Optimalisatie voeding
- Optimalisatie graslandgebruik

Van de melkveehouders die nu weiden, twijfelt 13% of zij in 2016 nog zal weiden. Deze groep en de groepen die minder gaan weiden of overwegen te stoppen met weiden, hebben goede informatie nodig om een bewuste keuze te maken. Dit zijn interessante doelgroepen voor dit communicatieproject.

Naar eigen schatting van de respondenten zullen melkveehouders die in 2016 hun melkkoeien nog weiden, gemiddeld 155 dagen per jaar en 10 uur per dag weiden. Dat is een daling van 12% in het aantal dagen en 17% in het aantal uren.

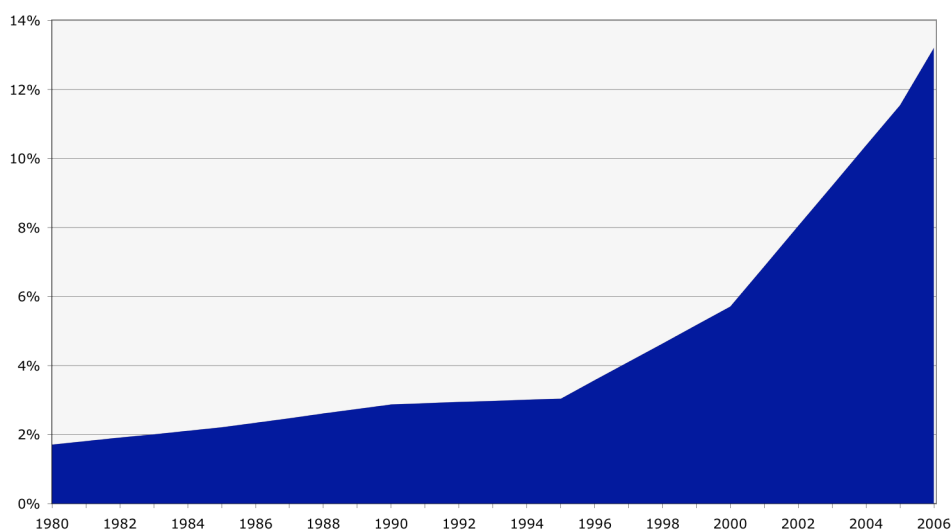
2.2.3 Kenmerken melkveebedrijven ZONDER beweiding

De resultaten in deze paragraaf zijn gebaseerd op de antwoorden van melkvee-houders die nu hun melkkoeien NIET weiden.

In dit onderzoek houden 79 van de 600 ondervraagde melkveehouders (13%) de melkkoeien jaarrond op stal. Gevraagd is naar het eerst jaar waarin zij de melk-koeien voor het eerst niet meer weiden. Een klein deel van de melkveehouders houdt al heel lang de melkkoeien permanent op stal. Opvallend is dat de meeste van deze 79 melkveehouders pas relatief kort de melkkoeien permanent opstallen.

Uit deze resultaten hebben we af kunnen leiden dat vanaf 1995 het percentage bedrijven dat de koeien niet meer weidt sneller toeneemt. Dit is weergegeven in onderstaande figuur 9.

Figuur 9 Percentage bedrijven zonder beweiding (1980 – 2006)

De resultaten van het CBS laten de laatste jaren ook een snellere stijging zien van het percentage bedrijven dat de melkkoeien niet weidt. In 1997 lag dit op 8%, in 2001 op 10% en in 2004 op 15%. De trend is vergelijkbaar als in dit onderzoek, maar ligt in alle jaren enkele procenten hoger.

Als redenen voor het permanent opstallen worden genoemd (meerdere antwoorden waren mogelijk):

- Huiskavel te klein (18 keer)
- Weiden kost teveel arbeid (15 keer)
- Mestbeleid (15 keer)
- Gemak (10 keer)
- Koppel is te groot (7 keer)
- Melkrobot aangeschaft (6 keer)
- Optimalisatie voeding (6 keer)
- Gelijmatige productie (4 keer)
- Optimalisatie graslandgebruik (3 keer)
- Koeien hebben meer krachtvoer nodig (2 keer)
- Grond niet geschikt (te nat/te droog) (2 keer)

Van de melkveehouders die de koeien permanent op stal heeft, geeft 62% aan dat dit effect heeft gehad op de melkkoeien. De overige 38% ziet geen verschil. De effecten die worden genoemd zijn hogere productie, meer constante productie en betere gezondheid.

Verwachtingen voor 2016

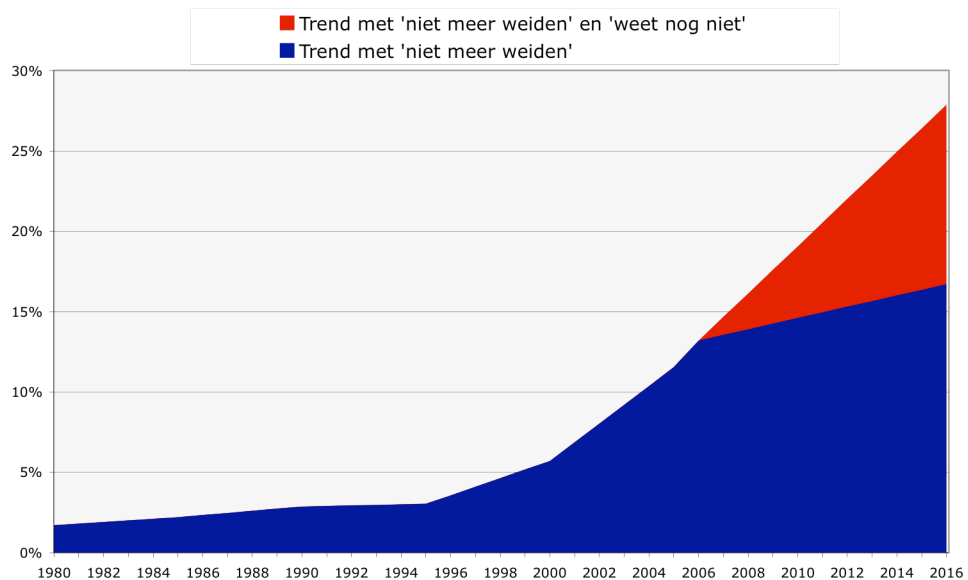
De ondernemers die nu permanent opstallen is gevraagd of zij in de toekomst de melkkoeien weer zullen weiden. 9% van hen denkt in de toekomst weer te zullen

gaan weiden, 33% denkt misschien weer te gaan weiden. Dit hangt af van of het huiskavel groter kan worden, of het mestbeleid wordt aangepast of de melkprijs beter wordt.

Iets meer dan de helft (51%) geeft aan in de toekomst niet meer te zullen gaan weiden. De overige groep (8%) weet het nog niet.

Met behulp van de reacties van de melkveehouders die wel weiden, kan een door-
kijk worden gemaakt naar de toekomst. Een deel van deze melkveehouders geeft
immers aan de komende 10 jaar te zullen stoppen met weiden (21 bedrijven) en
een deel weet nog niet wat zij zullen gaan doen wat betreft weiden van melkkoeien
(67 bedrijven). Worden deze bedrijven toegevoegd aan de melkveebedrijven die nu
niet weiden dan ontstaat een beeld zoals weergegeven in figuur 10.

Figuur 10 Melkveebedrijven zonder beweiding inclusief zekere ('niet meer weiden') en minder zekere ('weet nog niet') verwachting naar de toekomst

Bovenstaande trend met 'niet meer weiden' en 'weet nog niet' is mogelijk een geringe overschatting van de ontwikkeling. Het is immers niet uitgesloten dat melkveehouders die nu NIET weiden, over 10 jaar WEL weiden. Maar op basis van ervaringen in de praktijk mogen we niet verwachten dat dit een groot percentage zal zijn.

Uit de figuur blijkt de verwachting dat in 2016 tussen de 17% en 28% van de melkveehouders zijn koeien permanent op stal zal houden. Dit betreft dan bijna 20% tot meer dan 30% van de melkkoeien. Overigens is in deze trend geen rekening gehouden met bedrijven die de komende 10 jaar zullen stoppen. Het effect van deze bedrijven is, dat het uiteindelijke percentage bedrijven met melkkoeien permanent op stal eerder hoger dan lager zal zijn dan de eerder aangegeven 17% tot 28%.

2.3 Meningen over beweiding

Aan zowel de 'beweiders' als 'opstallers' is gevraagd wat hun verwachting is over weidegang in Nederland in 2016 en het percentage van de koeien dat dan nog ge-weid zal worden.

Tabel 18 Percentage van melkkoeien dat in 2016 nog in de wei loopt

Percentage koeien dat in wei loopt	Gemiddeld
0-25%	22
26-50%	55
51-75%	18
76-100%	4
Totaal	100%

Nu loopt circa 83% van de melkkoeien een deel van het jaar buiten. De verwachting van zowel de beweiders als niet beweiders is dat in 2016 nog 43% van de melkkoeien buiten loopt. Dat is bijna een halvering van het aantal melkkoeien dat nu buiten loopt.⁷ Opvallend is dat beweiders en niet beweiders gemiddeld nauwelijks verschillen in verwachting van het percentage melkkoeien dat in de wei loopt in 2016.

De overgrote meerderheid van de ondernemers geeft aan dat zij beweiding belangrijk vinden, namelijk 85%. Onder de 'beweiders' is dat 93%. Opvallend is dat 44% van de ondernemers die hun koeien permanent opstallen beweiding belangrijk vindt.

Er worden verschillende redenen genoemd voor het belang van weidegang (meerdere antwoorden waren mogelijk):

- Gezondheid melkkoeien (363 keer)
- Welzijn melkkoeien (207 keer)
- Imago (186 keer)
- Plezier en arbeidsvreugde (83 keer)
- Lagere kosten (78 keer)
- Gemak en minder arbeid (40 keer)
- Landschap & mooi gezicht (30 keer)
- Koe hoort in de wei (19 keer)
- Kwaliteit melk (18 keer)
- Milieu (12 keer)
- Betere benutting gras (10 keer)
- Hogere melkprijs (6 keer)

Om weidegang in de toekomst te kunnen behouden hebben ondernemers meerdere oplossingen gegeven (meerdere antwoorden waren mogelijk):

- Ander mestbeleid (191 keer)
- Meer huiskavel en beweidbare percelen dichtbij (94 keer)
- Hogere melkprijs (86 keer)
- Subsidie op weidegang (63 keer)
- Inkomensvergoeding (39 keer)
- Koppels niet te groot (33 keer)

⁷ Hierbij is geen rekening gehouden met een krimp van de veestapel –door stijging van de melkproductie per koe van 3% per jaar. Met deze krimp gerekend staat in 2016 naar verwachting nog 39% van het huidige aantal melkkoeien in de wei.

Conclusie

Uit de resultaten van weiders en niet-weiders blijkt dat naast bedrijfsspecifieke omstandigheden (op basis waarvan de deelnemers aan Koe & Wij zijn geselecteerd) ook andere redenen van belang bij de keuze voor al dan niet beweiden of minder beweiden.

Opvallend is het aantal keren dat het mestbeleid wordt genoemd als reden om koeien op te stallen of als beperking van het weiden van koeien. Of het mestbeleid daadwerkelijk beperkend werkt op beweiding of dat het wordt beleefd als beperkend op beweiding, doet niet ter zake. Wel van belang is het effect dat mestbeleid en de communicatie daarover heeft op beweidingskeuzes.

Hetzelfde geldt voor de beleving van de inzet van arbeid en voor de optimalisatie van het graslandgebruik en voeropname. Deze factoren blijken ook van invloed te zijn op de mate waarin beweiding wel of niet als positief wordt ervaren.

Zoals in hoofdstuk 1 al aangegeven is communicatie slechts een van de factoren van invloed op verandering van kennis, houding en gedrag. Op zichzelf werkt communicatie vaak niet afdoende. In afstemming met andere instrumenten wordt een beter resultaat bereikt. Deze andere instrumenten zijn:

- wetten en regels (beperkend en stimulerend)
- voorzieningen (opheffen fysieke beperkingen, zoals arbeid, kleine huiskavel, grote koppel, melkrobot)
- sociale druk (imago, landschap, maar ook ideeën over efficiëntieverbeteringen)
- geld (heffingen en beloning)
- communicatie (kennis en informatie)

Uit de resultaten blijkt dat bij de communicatie over weidegang met melkveehouders het van belang is om rekening te houden met de andere factoren. Het (beleefde) effect van wet- en regelgeving, bijvoorbeeld het mestbeleid, wordt vaak genoemd als reden om koeien permanent op te stallen of de beweiding te verminderen, nu of in de toekomst.

2.4 Conclusies

Aan het einde van de vragenlijst zijn 25 stellingen voorgelegd aan de respondenten die betrekking hebben op de verschillende aspecten van weidegang en opstallen zoals imago, landschap, kostprijs, arbeid en dierenwelzijn en -gezondheid.

De keuzes die mensen maken, zijn waarden georiënteerd. De houding (attitude) speelt daarin een belangrijke rol. De stellingen geven inzicht in de attitude ten aanzien van weidegang en de factoren die van invloed zijn op weidegang. De attitude bepaalt in sterke mate het huidige of toekomstige gedrag van mensen en dus de keuzes die mensen maken. Verder kan inzicht in attitude ook aangeven of en in welke mate een persoon cognitieve dissonantie⁸ ondervindt. Mensen zijn geneigd de cognitieve dissonantie zo klein mogelijk te maken door houding en gedrag met elkaar in overeenstemming te brengen. Communicatie kan op dit proces ingrijpen.

⁸ Cognitieve dissonantie: Inconsistentie tussen handelingen, overtuigingen, attitudes of gevoelens. Volgens de cognitieve dissonantietheorie veroorzaakt dit een onaangename innerlijk toestand die mensen proberen te reduceren door een deel van hun ervaringen opnieuw te interpreteren, zodanig dat ze consistent (in evenwicht) zijn met de overige (L. Festinger, 1957); uit: Encyclopedisch Woordenboek van de Psychologie.

1. De koe in de wei is essentieel voor een aantrekkelijk landschap.
2. Ik vind dat het voor het imago van de sector niet uitmaakt of ik op mijn bedrijf de koeien laat weiden.
3. De overheid moet subsidie geven voor het weiden van koeien, we leveren hiermee een dienst aan de samenleving.
4. Het verdwijnen van de koe uit de wei verslechtert het imago van de sector.
5. Het laatste wat ik wil is mijn koeien jaarrond opstallen.
6. Weidegang kost meer arbeid dan permanent opstallen.
7. Ik kan mijn arbeid veel efficiënter inzetten als ik mijn koeien weidt.
8. Om de kostprijs te verlagen is het beter om koeien op stal te houden.
9. Door weidegang bespaar ik veel kosten op diergezondheid.
10. Afschaffing van de melkquotering leidt tot minder weidegang.
11. Mijn melkverwerker moet weidemelk gaan aanbieden.
12. Als ik 1 cent meer zou krijgen voor een liter melk, dan houd ik mijn koeien in de wei.
13. Voor het milieu is het beter koeien op te stallen.
14. Koeien op stal is positief voor de emissie van ammoniak.
15. Bij weidegang zijn de verliezen van nitraat en fosfaat veel groter.
16. De koeien willen het liefst naar buiten.
17. Koeien in de wei zijn gezonder.
18. Als ik een koe was, wist ik het wel: 'lekker op stal'.
19. Tochtigheid is in de wei gemakkelijker waar te nemen.
20. Koeien kunnen op stal op een betonnen vloer, goed uit de voeten.
21. Elk voorjaar maak ik de afweging of weidegang dan wel permanent opstallen voor mijn bedrijf de beste keuze is.
22. In de afgelopen 5 jaar heb ik mij laten adviseren over het meest optimale beweidingssysteem.
23. Als melkveehouder heb ik weinig invloed op het wel of niet weiden van mijn melkkoeien. Dat wordt in de markt bepaald.
24. Ik vind het vervelend dat anderen zich bemoeien met mijn keuze voor wel of geen beweiding.
25. Ik draag, met mijn bedrijf, bij aan een positief imago van de sector.

De reacties op deze stellingen 'eens', 'oneens' of 'geen mening' zijn in bijlage 1 weergegeven. Hieronder volgt een samenvatting van de resultaten.

2.4.1 Reacties op stellingen

In figuur 11 zijn de resultaten voor alle geënquêteerde melkveehouders weergegeven. Bij veel stellingen zijn de melkveehouders het veelal met elkaar eens en geeft de enquête een eenduidig resultaat te zien. Maar bij enkele stellingen lopen de meningen sterk uiteen. Dat betreft de volgende stellingen:

- De overheid moet subsidie geven voor het weiden van koeien, we leveren hiermee een dienst aan de samenleving.
- Weidegang kost meer arbeid dan permanent opstallen.
- Ik kan mijn arbeid veel efficiënter inzetten als ik mijn koeien weidt.
- Om de kostprijs te verlagen is het beter om koeien op stal te houden.
- Afschaffing van de melkquotering leidt tot minder weidegang.
- Mijn melkverwerker moet weidemelk gaan aanbieden.
- Voor het milieu is het beter koeien op te stallen.
- Koeien op stal is positief voor de emissie van ammoniak.
- Koeien kunnen op stal op een betonnen vloer, goed uit de voeten.

Figuur 11 Waardering van de stellingen door de geënquêteerde melkveehouders

De opvattingen van de melkveehouders zijn uitgesplitst naar melkveehouders die weiden en die niet weiden. Per groep van enkele stellingen is enige toelichting gegeven.

De koe in de wei is essentieel voor een aantrekkelijk landschap.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	89	92	73
Oneens	10	7	25
Geen mening	1	1	22
Totaal	100%	100%	100%

Ik vind dat het voor het imago van de sector niet uitmaakt of ik op mijn bedrijf de koeien laat weiden.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	27	23	56
Oneens	69	74	39
Geen mening	4	3	5
Totaal	100%	100%	100%

Ik draag, met mijn bedrijf, bij aan een positief imago van de sector.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	97	98	91
Oneens	2	1	6
Geen mening	1	1	3
Totaal	100%	100%	100%

Het verdwijnen van de koe uit de wei verslechtert het imago van de sector.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	86	90	60
Oneens	2	2	5
Geen mening	12	8	35
Totaal	100%	100%	100%

Veel melkveehouders, zowel de weiders als niet-weiders, vinden de koe in de wei belangrijk voor het imago van de sector en voor de aantrekkelijkheid van het landschap. Een kwart van de melkveehouders vindt dat beweiding van melkkoeien op het eigen bedrijf weinig effect heeft op het imago van de sector. Opmerkelijker nog is dat 91% van de niet-weiders vindt dat hun bedrijf, ondanks dat de koeien permanent op stal staan, bijdraagt aan het positieve imago van de sector. Mogelijk spelen volgens deze niet-weiders andere factoren dan weidegang een belangrijke rol bij het imago van de melkveehouderij.

Het laatste wat ik wil is mijn koeien jaarrond opstallen.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	65	72	15
Oneens	33	25	84
Geen mening	2	3	1
Totaal	100%	100%	100%

Bijna driekwart van de beweiders zegt dat 'het laatste wat ik wil is mijn koeien jaarrond opstallen'. Dit geeft vertrouwen dat er in de toekomst nog steeds koeien zullen weiden. Hier staat tegenover dat 15% van de niet-weiders dezelfde mening heeft. De druk c.q. noodzaak tot permanent opstallen moet op deze bedrijven wel erg groot zijn geweest.

Weidegang kost meer arbeid dan permanent opstallen.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	48	42	82
Oneens	46	51	14
Geen mening	6	7	4
Totaal	100%	100%	100%

Ik kan mijn arbeid veel efficiënter inzetten als ik mijn koeien weidt.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	37	42	4
Oneens	56	51	92
Geen mening	7	7	4
Totaal	100%	100%	100%

Bijna de helft van de beweiders vindt dat weidegang meer arbeid vergt dan permanent opstallen. Maar aangezien zij beweiden is arbeid voor hen onvoldoende reden om de dieren permanent op te stallen. Kennelijk heeft weidegang voldoende andere positieve punten.

Om de kostprijs te verlagen is het beter om koeien op stal te houden.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	36	32	63
Oneens	54	59	25
Geen mening	9	9	11
Totaal	100%	100%	100%

Door weidegang bespaar ik veel kosten op diergezondheid.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	63	70	18
Oneens	33	26	77
Geen mening	4	4	5
Totaal	100%	100%	100%

Het effect van weidegang op de kostprijs van melk wordt door weiders en niet-weiders geheel verschillend geschat. Zo vindt ongeveer 60% van de weiders weidegang positief en 60% van de niet-weiders weidegang negatief voor de kostprijs. Deze verschillende opvattingen over de effecten van weidegang op (de kosten van) diergezondheid liggen nog extremer. Deze verschillende opvattingen kunnen zijn veroorzaakt door zowel daadwerkelijke verschillen tussen individuele bedrijven als door de beleving ten aanzien van beweiding van de melkveehouders.

Afschaffing van de melkquotering leidt tot minder weidegang.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	52	50	62
Oneens	32	33	24
Geen mening	17	17	14
Totaal	100%	100%	100%

Afschaffing van de melkquotering heeft waarschijnlijk een beperkt effect op weidegang. Ruim de helft van de ondervraagden denkt dat hierdoor minder wordt geweid en een derde denkt dat het geen effect heeft.

Mijn melkverwerker moet weidemelk gaan aanbieden.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	51	56	17
Oneens	43	39	71
Geen mening	6	5	12
Totaal	100%	100%	100%

Als ik 1 cent meer zou krijgen voor een liter melk, dan houd ik mijn koeien in de wei.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	74	81	33
Oneens	22	17	58
Geen mening	4	3	9
Totaal	100%	100%	100%

Ruim de helft van de ondervraagden vindt dat hun melkverwerker weidemelk moet gaan aanbieden. Het is wel typerend dat de niet-weiders liever geen onderscheid willen in verschillende melkstromen. Een financiële prikkel van 1 cent per kg melk zou voor een derde van de niet-weiders reden zijn om weer wel te gaan weiden.

Voor het milieu is het beter koeien op te stallen.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	45	39	81
Oneens	46	53	63
Geen mening	9	8	13
Totaal	100%	100%	100%

Koeien op stal is positief voor de emissie van ammoniak.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	53	50	73
Oneens	32	36	5
Geen mening	15	14	22
Totaal	100%	100%	100%

Bij weidegang zijn de verliezen van nitraat en fosfaat veel groter.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	66	63	85
Oneens	23	26	6
Geen mening	11	11	9
Totaal	100%	100%	100%

Ongeveer de helft van de ondervraagde melkveehouders denkt dat het beter is voor het milieu om de koeien op te stallen. Vooral de niet-weiders zijn positief over het milieueffect van permanent opstallen op het gebied van nitraat, fosfaat en

ammoniak. Op dit laatste punt slaan zij echter de plank mis, aangezien de ammoniakemissie zonder weidegang aanzienlijk groter is. Overigens is deze misvatting enigszins begrijpelijk omdat de verstrekte informatie hierover niet eenduidig is.

De koeien willen het liefst naar buiten.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	84	90	43
Oneens	12	7	46
Geen mening	4	3	11
Totaal	100%	100%	100%

Koeien in de wei zijn gezonder.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	62	69	18
Oneens	32	25	76
Geen mening	6	6	6
Totaal	100%	100%	100%

Als ik een koe was, wist ik het wel: 'lekker op stal'.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	16	10	57
Oneens	78	85	28
Geen mening	6	5	15
Totaal	100%	100%	100%

Volgens 90% van de weiders en 43% van de niet-weiders willen koeien het liefst naar buiten toe. De ondervraagde melkveehouders zijn op dit punt consistent in hun beantwoording want even later is 10% van de weiders en 57% van de niet-weiders het eens met de stelling "Als ik een koe was, wist ik het wel: 'lekker op stal'."

Tochtigheid is in de wei gemakkelijker waar te nemen.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	66	70	41
Oneens	32	28	54
Geen mening	2	2	5
Totaal	100%	100%	100%

Koeien kunnen op stal op een betonnen vloer, goed uit de voeten.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	50	47	71
Oneens	45	48	21
Geen mening	5	5	8
Totaal	100%	100%	100%

Met de stelling dat de koeien op stal op een betonnen vloer goed uit de voeten kunnen, is 45% van de melkveehouders het niet eens. Deze opvatting wordt nog eens versterkt doordat tweederde van de ondervraagde melkveehouders vindt dat

tochtigheid in de wei makkelijker is waar te nemen. (De niet-weiders iets minder kritisch over de begaanbaarheid van de stalvloer en de tochtigheidswaarneming dan de weiders.)

Dit resultaat op deze twee stellingen is opmerkelijk omdat vrijwel alle stallen zijn uitgevoerd met een betonnen vloer. Het is bekend dat veel vloeren (relatief) glad zijn, maar dit resultaat vraagt toch wel om actie bij heel veel melkveehouders.

Elk voorjaar maak ik de afweging of weidegang dan wel permanent opstallen voor mijn bedrijf de beste keuze is.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	16	17	14
Oneens	83	83	86
Geen mening	1	1	-
Totaal	100%	100%	100%

In de afgelopen 5 jaar heb ik mij laten adviseren over het meest optimale beweidingssysteem.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	24	26	13
Oneens	75	73	86
Geen mening	1	1	1
Totaal	100%	100%	100%

Weinig melkveehouders maken elk voorjaar een bewuste afweging tussen weiden en niet-weiden. Op zich is het logisch dat een dergelijke strategische beslissing niet elk jaar wordt (her-)overwogen. Maar omdat een deel van de niet-weiders in de afgelopen 5 jaar heeft besloten te stoppen met beweiding, betekent het antwoord op deze stelling dat zij zich mogelijk niet hebben laten adviseren bij deze keuze. Het is opmerkelijk dat slechts een kwart van de melkveehouders (ook van de weiders) zich de laatste 5 jaar heeft laten adviseren over het meest optimale beweidingssysteem. Met recht kan de vraag gesteld worden of alle melkveehouders wel het voor hun bedrijf meest optimale beweidingssysteem hanteren.

Als melkveehouder heb ik weinig invloed op het wel of niet weiden van mijn melkkoeien. Dat wordt in de markt bepaald.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	25	25	29
Oneens	72	73	65
Geen mening	3	2	1
Totaal	100%	100%	100%

Ik vind het vervelend dat anderen zich bemoeien met mijn keuze voor wel of geen beweiding.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	62	61	67
Oneens	35	36	29
Geen mening	3	3	4
Totaal	100%	100%	100%

Driekwart van alle melkveehouders is er zich van bewust dat hij zelf veel invloed heeft op het wel of niet weiden van zijn melkkoeien. De markt als externe factor

heeft slechts een beperkte invloed. Mogelijk dat door het bewustzijn dat weidegang geen eigen keuze is, veel melkveehouders (62%) "het vervelend vinden dat anderen zich bemoeien met mijn keuze voor wel of geen beweiding". Eenderde van de ondervraagden heeft echter geen problemen met deze bemoeienis.

2.4.2 Kennis en houding ten aanzien van beweiding

De reacties op de 25 stellingen geven de indruk dat 'weiders' en 'niet-weiders' een duidelijk verschillende kennis en houding hebben ten aanzien van beweiding. We hebben onderzocht of het mogelijk is om deze indruk te objectiveren. Enkele stellingen geven een indruk van de kennis van melkveehouders. Voorbeelden zijn het effect van opstallen op de emissie van ammoniak en de keus van melkkoeien voor de stal of de wei. Het blijkt dat een deel van de melkveehouders de feitelijke kennis en informatie over deze aspecten niet bezit of deze kennis anders percipieert. Om een indruk te krijgen van de houding ten aanzien van beweiding hebben we de stellingen geclassificeerd, die iets zeggen over het beeld van beweiding van de respondent. Stellingen die een positief beeld oproepen van beweiding kregen bij de reactie 'eens' een score van 1 en reactie 'oneens' een score van -1. De stellingen die een negatief beeld oproepen van beweiding zijn andersom gescoord; bij de reactie 'eens' een score van 1 en reactie 'oneens' een score van -1. Een aantal stellingen is niet meegenomen omdat daaruit geen indruk kan worden verkregen of de respondent een positief of negatief beeld van beweiding heeft. De antwoorden 'geen mening/weet niet' zijn niet meegenomen in de score.

Stellingen die een positieve beleving ten aanzien van beweiding oproepen:

1. De koe in de wei is essentieel voor een aantrekkelijk landschap.
2. Het verdwijnen van de koe uit de wei verslechtert het imago van de sector.
3. Het laatste wat ik wil is mijn koeien jaarrond opstallen.
4. Ik kan mijn arbeid veel efficiënter inzetten als ik mijn koeien weidt.
5. Door weidegang bespaar ik veel kosten op diergezondheid.
6. Mijn melkverwerker moet weidemelk gaan aanbieden.
7. Als ik 1 cent meer zou krijgen voor een liter melk, dan houd ik mijn koeien in de wei.
8. De koeien willen het liefst naar buiten.
9. Koeien in de wei zijn gezonder.
10. Tochtigheid is in de wei gemakkelijker waar te nemen.

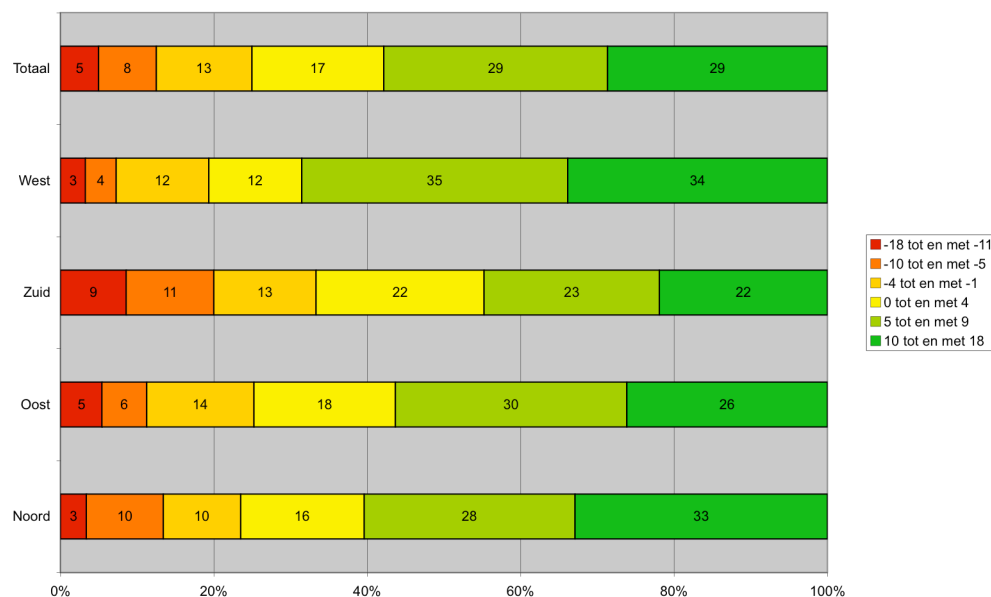
Stellingen die een negatieve beleving ten aanzien van beweiding oproepen

11. Ik vind dat het voor het imago van de sector niet uitmaakt of ik op mijn bedrijf de koeien laat weiden.
12. Weidegang kost meer arbeid dan permanent opstallen.
13. Om de kostprijs te verlagen is het beter om koeien op stal te houden.
14. Voor het milieu is het beter koeien op te stallen.
15. Koeien op stal is positief voor de emissie van ammoniak.
16. Bij weidegang zijn de verliezen van nitraat en fosfaat veel groter.
17. Als ik een koe was, wist ik het wel: 'lekker op stal'.
18. Koeien kunnen op stal op een betonnen vloer, goed uit de voeten.

Melkveehouders die een positieve beleving hebben ten aanzien van beweiding zullen een hoge score realiseren, maximaal 18 punten, en melkveehouders die een negatieve beleving hebben een lage score, maximaal -18 punten.

Een ruime meerderheid van de melkveehouders heeft een neutrale tot positieve beleving ten aanzien van beweiding, figuur 12. Het betreft 29% zeer positief, 29% positief en 17% neutraal tot licht positief. Hier staat tegenover dat 5% een zeer negatieve beleving heeft, 8% een negatieve en 13% een licht negatieve tot neutrale beleving heeft.

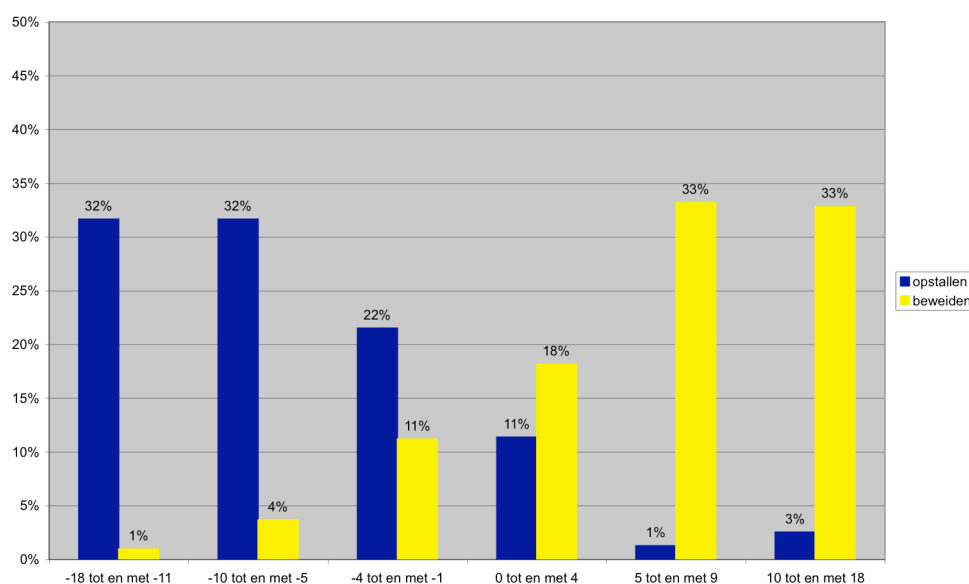
Figuur 12 Beleving van melkveehouders ten aanzien van beweiding ^{9*}

Er zijn duidelijke verschillen tussen de regio's in beleving ten aanzien van beweiding. In regio West en Noord zijn de meeste melkveehouders met een positieve / zeer positieve beleving. In Oost is de beleving iets minder positief en in Zuid heeft 1 op de 3 melkveehouders een zeer negatieve tot neutrale beleving ten aanzien van beweiding.

In figuur 13 zijn de scores van 'weiders' en 'niet-weiders' uitgezet. Er is een duidelijk verschil tussen deze groepen, waarbij de 'weiders' een veel hogere score realiseren dan de 'niet-weiders'. Melkveehouders die hun melkkoeien weiden hebben een positievere beleving ten aanzien van weidegang dan melkveehouders die hun dieren opstallen.

Figuur 13 De beleving van weiders en niet-weiders ten aanzien van beweiding

⁹ De score loopt uiteen van zeer negatieve beleving (-18 tot en met -11) tot een zeer positieve beleving (+10 tot en met +18).

Interessant is de groep agrariërs die zijn koeien weidt, maar in de score een meer negatieve beleving heeft ten aanzien van beweiding dan positief. Dit is 16% van het totaal aantal beweidende (11% + 4% + 1%). Daarnaast is er een groep die nu de melkkoeien permanent opstalt, maar wel nog steeds positief staat ten opzichte van beweiding. Deze groep omvat 14% van de 'opstallers' en dat zijn 12 melkvee-houders. Dat aantal is te gering voor aanvullend onderzoek. Wel zijn de resultaten van de "negatieve weiders" nader onderzocht.

De 18 stellingen waarmee de beleving van de melkveehouders ten aanzien van beweiding is getoetst, zijn thematisch ingedeeld in 7 categorieën.

Dit zijn de volgende categorieën met bijbehorende stellingen:

Persoonlijk

Het laatste wat ik wil is mijn koeien jaarrond opstallen.

Economie

Door weidegang bespaar ik veel kosten op diergezondheid.

Mijn melkverwerker moet weidemelk gaan aanbieden.

Als ik 1 cent meer zou krijgen voor een liter melk, dan houd ik mijn koeien in de wei.

Arbeid

Ik kan mijn arbeid veel efficiënter inzetten als ik mijn koeien weidt.

Weidegang kost meer arbeid dan permanent opstallen.

Gezondheid

Door weidegang bespaar ik veel kosten op diergezondheid.

Koeien in de wei zijn gezonder.

Tochtigheid is in de wei gemakkelijker waar te nemen.

Koeien kunnen op stal op een betonnen vloer, goed uit de voeten.

Welzijn

De koeien willen het liefst naar buiten.

Als ik een koe was, wist ik het wel: 'lekker op stal'.

Milieu

Voor het milieu is het beter koeien op te stallen.

Koeien op stal is positief voor de emissie van ammoniak.

Bij weidegang zijn de verliezen van nitraat en fosfaat veel groter.

Imago

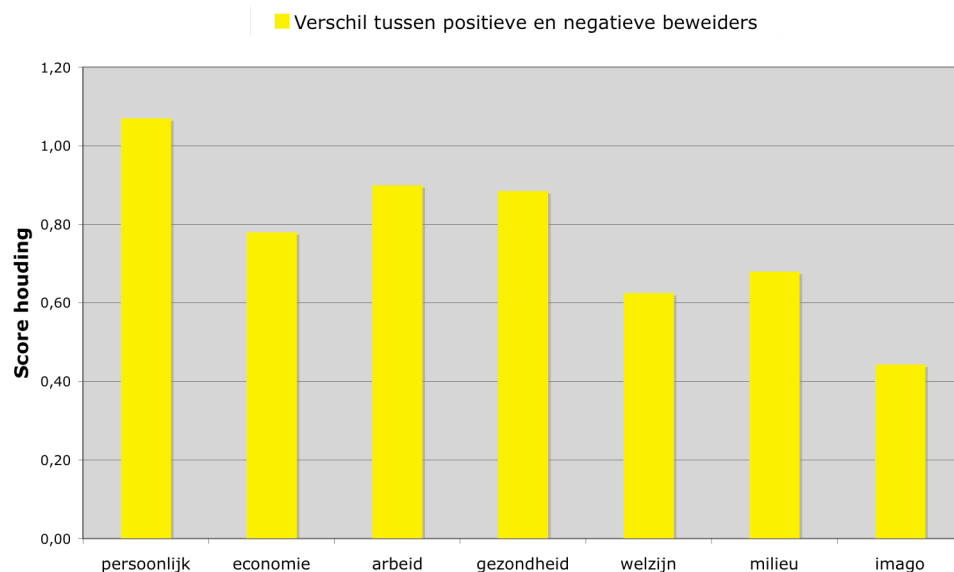
De koe in de wei is essentieel voor een aantrekkelijk landschap.

Het verdwijnen van de koe uit de wei verslechtert het imago van de sector.

Ik vind dat het voor het imago van de sector niet uitmaakt of ik op mijn bedrijf de koeien laat weiden.

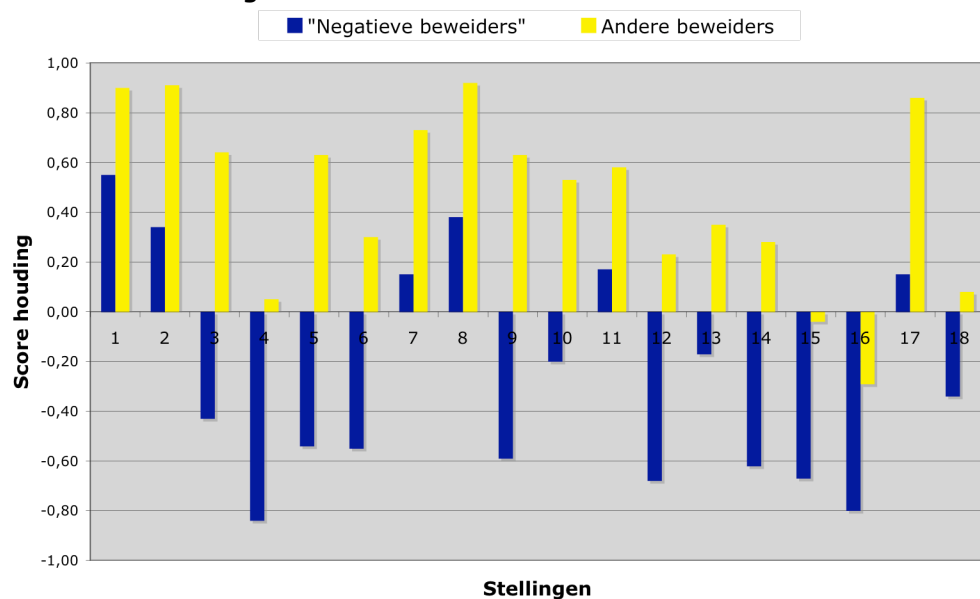
De gemiddelde scores van "negatieve weiders" en "positieve weiders" op deze groepen van stellingen zijn berekend, waarna het verschil tussen deze type melk-vee-houders in onderstaande figuur is gezet.

Figuur 14 Scores van "negatieve weiders" en "positieve weiders" op thematisch ingedeelde stellingen¹⁰

Uit deze figuur lijkt de positieve beleving ten aanzien van beweiding van de "positieve weiders" veroorzaakt te worden door met name de stellingen die betrekking hebben op de eigen persoon (persoonlijk) en het eigen bedrijf (economie, arbeid en dieergezondheid). Bij de stellingen die betrekking hebben op de omgeving zijn de verschillen tussen positieve en negatieve weiders minder groot. Een stevige kanttekening moet hierbij wel worden geplaatst. De indeling naar "positieve weiders" en "negatieve weiders" is relatief willekeurig gebeurd op een totaal score kleiner dan 0 of groter dan -1. Een andere indeling had een ander resultaat laten zien. Daarnaast zijn de reacties van de ondervraagden op de individuele stellingen geheel verschillend. Dat toont onderstaande figuur nog eens.

Figuur 15 Scores van "negatieve weiders" en "positieve weiders" op de 18 stellingen

¹⁰ Een positieve score geeft een positieve beleving ten aanzien van beweiding weer, een negatieve score een negatieve beleving.

In bovenstaande figuur is onderstaande volgorde van de stellingen aangehouden. Bij sommige stellingen hebben de "positieve weiders" en "negatieve weiders" duidelijk verschillend gescoord, bij andere stellingen zijn de verschillen relatief gering. In vet is weergegeven welke stellingen de grootste (menings-)verschillen geven tussen weiders en niet-weiders:

1. De koe in de wei is essentieel voor een aantrekkelijk landschap.
2. Het verdwijnen van de koe uit de wei verslechtert het imago van de sector.
- 3. Het laatste wat ik wil is mijn koeien jaarrond opstallen.**
- 4. Ik kan mijn arbeid veel efficiënter inzetten als ik mijn koeien weidt.**
- 5. Door weidegang bespaar ik veel kosten op diergezondheid.**
- 6. Mijn melkverwerker moet weidemelk gaan aanbieden.**
7. Als ik 1 cent meer zou krijgen voor een liter melk, dan houd ik mijn koeien in de wei.
8. De koeien willen het liefst naar buiten.
- 9. Koeien in de wei zijn gezonder.**
10. Tochtigheid is in de wei gemakkelijker waar te nemen.
11. Ik vind dat het voor het imago van de sector niet uitmaakt of ik op mijn bedrijf de koeien laat weiden.
- 12. Weidegang kost meer arbeid dan permanent opstallen.**
13. Om de kostprijs te verlagen is het beter om koeien op stal te houden.
- 14. Voor het milieu is het beter koeien op te stallen.**
15. Koeien op stal is positief voor de emissie van ammoniak.
16. Bij weidegang zijn de verliezen van nitraat en fosfaat veel groter.
- 17. Als ik een koe was, wist ik het wel: 'lekker op stal'.**
18. Koeien kunnen op stal op een betonnen vloer, goed uit de voeten.

Deze resultaten geven inzicht in het verschil van beleving ten aanzien van beweiding en zijn relevant voor een communicatieproject als Koe & Wij. Zo kan er bijvoorbeeld in de communicatie meer aandacht worden besteed aan kennisgeving over de effecten van beweiding op arbeid, diergezondheid, dierenwelzijn en milieu.

2.5 Bekendheid project Koe & Wij

Van de ondervraagden herkent 79% de naam van het project 'Koe & Wij'. Dit is een hoog percentage. Mogelijk is de vraagstelling 'herkent u de naam van het project Koe & Wij' hierop van invloed geweest.

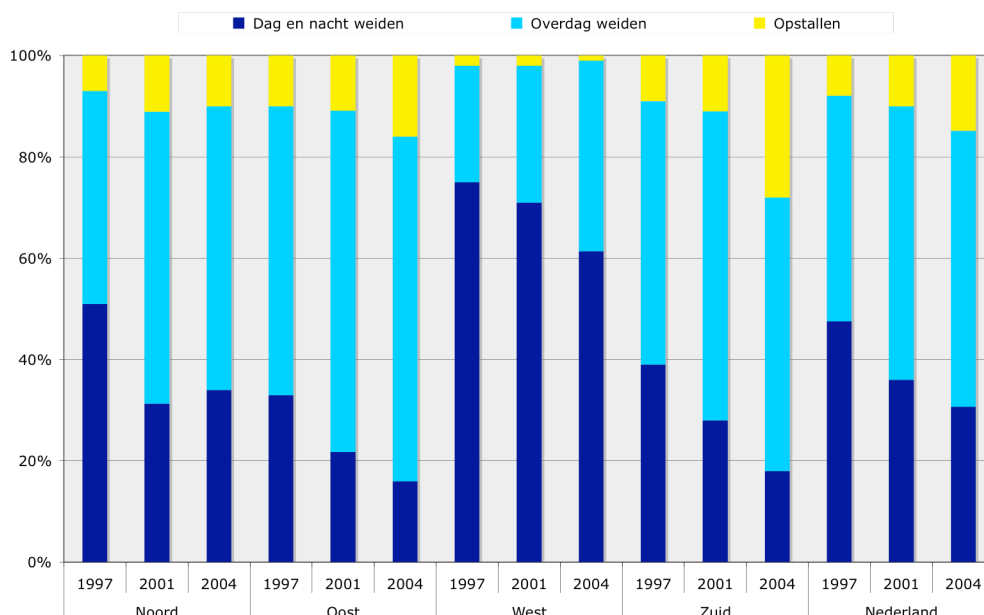
Het overgrote deel van de respondenten zegt de naam te kennen via de vakbladen zoals de Boerderij, Agrarisch Dagblad en Veeteelt. Daarnaast worden andere bronnen genoemd zoals folders, radio, Internet, vergadering, beurs, studieclub, NZO krant.

98% van de respondenten zegt over twee jaar weer mee te willen werken aan de vervolgenquête van het Koe & Wij project.

3 Discussie

De afgelopen jaren is het aantal melkkoeien in de wei sterk teruggelopen en houden steeds meer melkveehouders hun melkkoeien permanent op stal. Uit dit onderzoek blijkt dat in 2006 op 87% bedrijven de melkkoeien zomers weidegang krijgen. Dit resultaat ligt goed in lijn met de bevindingen van het CBS. Op basis van de enquête over het graslandgebruik van het CBS, hield in 2004 15% van de melkveehouders de koeien permanent op stal. In de resultaten van CBS is overigens de teruggang van dag en nacht weiden zeer duidelijk waarneembaar: 48% van de bedrijven in 1997, 36% in 2001 en 31% in 2004.

Figuur 16 Melkveebedrijven met beweiding in de periode 1997 – 2004 (CBS)

In dit onderzoek, maar ook in dat van CBS, zijn de verschillen in weidegang tussen de regio's Zuid en West het grootst. In regio West loopt een veel hoger percentage van de melkkoeien in de wei (97% ten opzichte van 63%), lopen de melkkoeien meer dagen per jaar in de wei (178 ten opzichte van 172) en lopen de melkkoeien meer uren per dag in de wei (15,2 ten opzichte van 9,4 uur). Zodoende krijgt de 'gemiddelde koe' in regio West 2620 uur beweiding en in regio Zuid maar 1015 uur. Het aantal uren beweiding van de gemiddelde koe maakt de verschillen tussen de regio's nog wel het beste duidelijk.

Uit dit onderzoek blijkt dat in 2006 nog bijna alle melkkoeien (83% van het totaal) zomers in de wei lopen. Daar staat tegenover dat er vanuit de samenleving signalen komen dat er zo weinig koeien in de wei lopen. De vraag is dan of er wel een objectief beeld is van weidegang. Dan zou je aan het percentage koeien dat zomers in de wei loopt een waardeoordeel moeten (kunnen) hangen.

Maar dat waardeoordeel is afhankelijk vanuit welk perspectief dat gebeurt: de melkkoe, de veehouder of de voorbijganger.

Een gemiddelde **melkkoe** in regio West krijgt 2620 uur weidegang per jaar. Maar deze gemiddelde melkkoe bestaat niet. Een koe krijgt weidegang of zij krijgt geen weidegang. Het feit dat in Nederland 83% van de melkkoeien weidegang krijgt, zegt vanuit het perspectief van de melkkoe alleen maar iets over de kans dat zij mag weiden in de zomer.

Veel **veehouders** zien nog steeds dat op de meeste bedrijven (87%) de koeien zomers in de wei lopen. Dat percentage is wel iets lager dan 20 jaar geleden (toen ongeveer 92% tot 95%), maar is nog steeds een overgrote meerderheid. De ontwikkeling dat minder koeien weiden is voor melkveehouders veel minder duidelijk dan het verdwijnen van collega melkveehouders uit hun omgeving. Immers meer dan de helft van de melkveehouders is in deze periode gestopt.

Een **voorbijganger** ziet nu veel minder koeien in de wei dan 20 jaar geleden. Het belangrijkste effect is de krimp van de veestapel met ongeveer 50% en een halvering van het aantal melkveebedrijven. Van de aanwezige koeien krijgt een iets lager percentage (5 tot 8%) in 2006 weidegang. Daarnaast is het weideseizoen op veel bedrijven korter (meer eerste snede maaien en inkuilen, en minder beweiding in de herfst) en zijn veel bedrijven overgeschakeld op beperkt weiden in plaats van onbeperkt. Nu lopen minder melkkoeien, in minder koppels, minder dagen per jaar en minder uren per dag buiten. Een willekeurige voorbijganger ervaart in het landschap nu nog hooguit 20% van het aantal melkkoeien dat 20 jaar geleden in de wei liep.

Gezien het voorgaande is een objectief waardeoordeel over weidegang en koeien in de wei moeilijk te geven. Dit vraagt specifieke aandacht van personen en organisaties wanneer zij communiceren over de ontwikkeling van weidegang in Nederland.

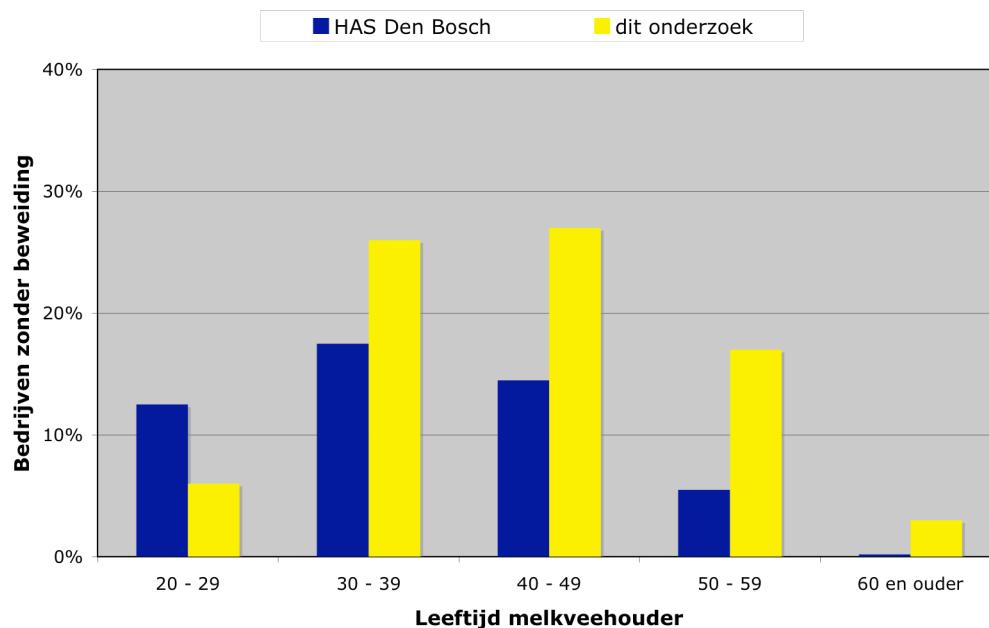
Het percentage bedrijven dat de melkkoeien permanent op stal houdt, is vanaf 1995 sterk opgelopen. Op basis van de reacties van alle ondervraagde melkvee-houders mag worden verwacht dat in 2016 op zeker 17% tot 28% van de bedrijven de melkkoeien permanent op stal staat. In deze berekening is geen rekening gehouden met het effect van stoppende melkveebedrijven. Omdat op deze bedrijven de melkkoeien nog relatief vaak weiden is hier waarschijnlijk sprake van een onderschatting. Dat blijkt overigens ook uit de reacties op de vraag: "Welk percentage van het totale aantal melkkoeien in Nederland loopt naar uw verwachting in 2016 buiten?". De melkveehouders antwoorden daarop gemiddeld 37%.

Het grote verschil in beweidingsverwachting voor het eigen bedrijf (72% tot 83% van de bedrijven) en voor de sector (37% van de melkkoeien) kan ook veroorzaakt worden door signalen die veehouders krijgen over de ontwikkelingen van de melkveehouderij. Gesproken wordt over vergaande schaalvergroting -bedrijven met meer dan 1000 melkkoeien permanent op stal zijn over 10 jaar niet uitzonderlijk-, de melkrobot wordt gemeen goed en er zijn vanuit de sector weinig initiatieven om weidegang te behouden. Als de sector er straks daadwerkelijk zo uitziet, dan zal het aantal koeien in de wei inderdaad sterk teruglopen. Waarschijnlijk zien veel melkveehouders deze mogelijke ontwikkeling van de sector misschien wel gebeuren, maar kunnen zich dat voor het eigen bedrijf niet voorstellen. Is het toekomstige beeld van het eigen bedrijf en van de gehele melkveehouderij wel juist? Waar-door wordt dit verschil veroorzaakt?

Uit dit onderzoek blijkt dat naar mate melkveehouders jonger zijn, zij vaker de melkkoeien permanent op stal houden. Deze trend blijkt ook uit een recent onderzoek van enkele studenten van de HAS Den Bosch. Ondernemers in de leeftijd van

30 tot 50 jaar houden de melkkoeien het meest permanent op stal. Onder een leeftijd van 30 jaar hebben melkveehouders de koeien vaak in de wei. Of dit een geheel eigen keuze van de betreffende ondernemer is, dan wel een gezamenlijke keuze van twee generaties (bijv. vader en zoon, al dan niet in maatschap) is niet duidelijk.

Figuur 17 Leeftijd melkveehouder en permanent opstallen

Jonge melkveehouders met de koeien op stal ondersteunen de huidige trend naar minder weidegang. We verwachten niet dat zij naar mate zij zelf ouder worden, hun melkkoeien weer gaan weiden. De overname van een melkveebedrijf lijkt een moment waarop weidegang ter discussie staat.

Bedrijven met een melkrobot hebben vaker dan gemiddeld de melkkoeien permanent op stal. Hoewel het aantal bedrijven met een melkrobot in dit onderzoek te klein is om harde conclusies te kunnen trekken, is deze trend ook hier duidelijk. In onderzoek van de CAH te Dronten eerder dit jaar, bleek 70% van de bedrijven met een melkrobot de koeien permanent op stal te houden. De toenemende robotisering van het melken, zal dan ook leiden tot meer opstallen. Maar uit dit onderzoek blijkt tevens dat 50% van de bedrijven met een melkrobot de koeien gewoon weidt. Het is bijzonder interessant voor het project Koe & Wij om de achterliggende redenen voor beweiding en de genomen maatregelen van deze groep melkveehouders te kennen.

In het project Koe & Wij zijn 4 groepen melkveehouders geworven die problemen (kunnen) hebben met weidegang; grote koppel, kleine huiskavel, hoge melkproductie en melkrobot. Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt dat bedrijven met grote koppel, kleine huiskavel, hoge melkproductie en melkrobot (veel) vaker hun koeien permanent opstallen. Uit dit onderzoek blijkt echter ook dat een klein percentage van de melkveehouders die weiden een van deze problemen ook daadwerkelijk ervaart. Andere factoren worden vaker gezien als de oorzaak van knelpunten of

problemen met beweiding of als reden om beweiding te verminderen of te beëindigen. Factoren die vaak worden genoemd zijn: mestbeleid, arbeid en optimalisatie van het voerrantsoen of graslandlandgebruik.

De weiders van nu verwachten over 10 jaar veel meer koeien permanent op stal. De belangrijkste oplossingen die weiders en niet-weiders geven om weidegang te behouden zijn:

1. ander mestbeleid,
2. meer huiskavel en beweidbare percelen,
3. hogere melkprijs,
4. subsidie op weidegang,
5. inkomensvergoeding,
6. koppels niet te groot.

Gedrag en houding ten aanzien van beweiding zijn sterk met elkaar verweven. In de enquête is daar rekening mee gehouden door respondenten zowel te bevragen naar het gedrag ten aanzien van beweiding en de redenen voor het wel of niet weiden als naar de houding ten aanzien van beweiding. De houding geeft aan in welke mate beweiding wordt gewaardeerd. Deze waardering is een uitvloeisel van eigen opvattingen en de gepercipieerde kennis van de factoren die weidegang positief en negatief beïnvloeden. Het gaat dus om de mate waarin een melkveehouder denkt dat bepaalde factoren wel of niet een positieve of negatieve bijdrage leveren aan het weiden van koeien en in hoeverre hij het van belang vindt om deze factoren mee te laten wegen in zijn keuze voor al dan niet beweiden.

Uit dit onderzoek blijkt een groot verschil in de houding ten aanzien van beweiding bij weiders en niet-weiders. Weiders waarderen beweiding en de verschillende factoren van beweiding over het algemeen positiever dan niet weiders. Dit is geen verrassing omdat een algemene trend in het denken en doen van mensen het verkleinen van de *cognitieve dissonantie* is. Met andere woorden het in overeenstemming brengen van beleving en gedrag. Interessant is daarom de groep agrariërs die zijn koeien weidt, maar in de score een meer negatieve beleving heeft ten aanzien van beweiding dan positief. Dit is 16% van het totaal aantal beweiders. Deze melkveehouders hebben houding en gedrag nog niet op een lijn, en zijn of komen (nog) in beweging.

Ook blijken er regionale verschillen te zijn in de waardering van beweiding. Zo blijken melkveehouders in het zuiden een negatiever beeld te hebben bij beweiding dan melkveehouders in het westen. Deze meer negatieve beleving in Zuid kan enerzijds het logisch gevolg zijn van het hogere percentage melkveehouders dat in Zuid de koeien permanent opstalt en de neiging om de houding in overeenstemming met gedrag te brengen (reductie van cognitieve dissonantie). Het kan echter ook mogelijk zijn dat hier een diepere oorzaak aan ten grondslag ligt die door de regionale ontwikkeling is bepaald. Dus door factoren in de *omgeving*. Bijvoorbeeld dat door de directe aanwezigheid van een groot aantal intensieve veehouderijbedrijven in het zuiden die de slag al hebben gemaakt wat betreft intensivering en opstallen en daarin succesvol blijken te zijn. Weidegang heeft hierdoor minder waarde gekregen in vergelijking met andere waarden zoals efficiëntieverbetering, ondernemerschap en intensivering van productie. Deze waarden worden waarschijnlijk ook door anderen in de sector en omgeving meer uitgedragen dan de waarden die meer voor beweiding pleiten. Waarschijnlijk, maar niet blijkend uit deze studie, liggen de waarden van een melkveehouder in bijvoorbeeld het westen ten aanzien van goed ondernemerschap anders en past weidegang daar beter in.

De waardering en houding ten opzichte van beweiding blijkt eveneens beïnvloed door *gepercipieerde kennis* wat betreft thema's als milieu, arbeid, dierenwelzijn en diergezondheid in relatie tot weidegang.

Zo blijkt er wat betreft (mest- en ammoniak-) beleid dat een groot deel van de melkveehouders een negatieve relatie met beweiding percipieert. En dat terwijl uit verschillende analyses en onderzoeken deze negatieve relatie er niet of in minimale mate blijkt te zijn.

Voor het communicatieproject Koe & wij is het interessant na te gaan hoe op deze drie aspecten (cognitieve dissonantie, omgeving en gepercipieerde kennis) die mogelijk van invloed zijn op de keuze voor al dan niet beweiden, beter kan worden ingespeeld. We denken daarbij vooral aan de volgende groepen ondernemers:

1. De groep die een cognitieve dissonantie ervaart: 16% van weiders die een negatieve beleving heeft van beweiding.
2. De groep waarop omgevingsfactoren (sociale druk) een mogelijke invloed uitoefenen op de negatieve houding ten aanzien van beweiding: circa 33% van de melkveehouders in het zuiden.
3. De groep melkveehouders die afgaat op gepercipieerde kennis die onjuist is, bijv. negatieve relatie tussen (mest- en ammoniak-)beleid en beweiding: circa 45-65% van het totaal aantal melkveehouders.

Bij een telefonische enquête zoals hier uitgevoerd, is het mogelijk dat geënquêteerden een (sociaal) wenselijk antwoord geven. Overigens is dit in vrijwel alle sociologische onderzoeken het geval. Maar het is alleen mogelijk om een sociaal wenselijk antwoord te geven als er een sociale wenselijkheid bestaat en de geënquêteerde zich daarvan bewust is. Deze sociale wenselijkheid zou dan gaan in de richting van weidegang, aangezien daar grote maatschappelijke waardering naar uit gaat. Is er sprake van sociale wenselijke antwoorden dan zullen deze gunstig uitpakken voor beweiding. En dit betekent dat de verwachtingen ten aanzien van het aantal (bedrijven met de) koeien in de wei in de toekomst en de beleving ten aanzien van beweiding in werkelijkheid lager zou zijn. Het is derhalve denkbaar dat dit onderzoek een te positief beeld schetst vóór beweiding.

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Inleiding

In deze paragraaf vertalen we de onderzoeksgegevens naar de doelstellingen van de nulmeting, namelijk het inzicht krijgen in:

- de uitgangspositie van melkveehouders voor wat betreft hun kennis, houding en gedrag ten aanzien van weidegang vast te leggen;
- inzicht te krijgen in factoren die van invloed zijn op kennis, houding en gedrag ten aanzien van weidegang;
- het project te kunnen bijsturen zodat een maximaal resultaat wordt bereikt;
- in combinatie met de eindmeting, het effect van Koe&Wij te kunnen beoordelen.

Algemene kenmerken van geënquêteerden

In dit onderzoek zijn 600 melkveehouders, evenredig verdeeld over vier regio's van Nederland, telefonisch geënquêteerd. De kenmerken (gemiddelde van 600 melkveehouders) zijn als volgt:

- melkquotum: 575.801 kg, met een spreiding van 100.000 tot 2 miljoen kg
- melkproductie: 8265 kg/koe/jaar; 5% van de bedrijven melkt met robot
- bedrijfsoppervlak: 45 ha waarvan 35 ha grasland, waarvan 25 ha beweidbaar
- veebezetting: 1,7 koe per ha en 3,9 koe per ha beweidbaar grasland

Huidige stand van zaken ten aanzien van weidegang

De uitgangspositie van melkveehouders ten aanzien van weidegang is divers en blijkt naast bedrijfskenmerken ook sterk per regio te verschillen (zie kader).

Hieronder geven we een beknopt overzicht van de belangrijkste bevindingen:

- Beweiding: 87% van de bedrijven, 83% van de melkkoeien
 - 176 dagen per jaar en 12 uur per dag (2114 uur per jaar)
 - onbeperkt weiden op 1/3 van de bedrijven met beweiding
- Op bedrijven met een ondernemer in de leeftijdscategorieën 30 tot 40 jaar en 40 tot 50 jaar worden het minst vaak de melkkoeien geweid.
- De (periode van) overname van het melkveebedrijf lijkt een moment waarop beweiding nadrukkelijk ter discussie wordt gesteld.
- Een klein deel (4%) van de melkveehouders die nu weidt verwacht in 2016 niet meer te weiden. Een veel grotere groep (13%) weet niet of zij in 2016 hun melkkoeien nog weiden. De melkveehouders die in 2016 wel weiden, gaan gemiddeld minder dagen per jaar (-12%) en/of minder uren per dag (-17%) weiden.
- De trend naar meer opstallen zet zich door. In 2016 wordt de volgende situatie verwacht:
 - voor de eigen bedrijven dat circa 17 tot 28% van de melkveehouders de koeien permanent op stal zal houden.
 - voor de gehele sector dat 57% van de melkkoeien op stal zal staan.

- Het verschil tussen de verwachte ontwikkelingen van de eigen bedrijven en de gehele sector is opmerkelijk en groot. Mogelijk heeft dit te maken met een sociaal wenselijke beantwoording van vragen en/of met het beeld dat de schaalvergroting in de sector sterk doorzet.
- Op de volgende melkveebedrijven verblijven veel vaker dan gemiddeld de koeien permanent op stal. Dit zijn melkveebedrijven met:
 - een hoge melkproductie per koe,
 - een gering percentage beweidbaar grasland,
 - een grote koppel, en/of
 - een melkrobot.
- Bij de selectie van deelnemers aan Koe & Wij is deze typering van melkveebedrijven ook gebruikt. En dat waren goede selectiecriteria.
- Op 53% van de melkbedrijven met vrijwel geen beweidbaar grasland (0–20% beweidbaar grasland), lopen de melkkoeien zomers in de wei. En ook op ruim de helft van de bedrijven met een hoge melkproductie per koe, een grote koppel, en/of een melkrobot, krijgen de melkkoeien weidegang. Beweiden onder moeilijke omstandigheden is haalbaar en veel melkveehouders zijn bekend met de mogelijkheden.
- Weinig veehouders (15%) die hun melkkoeien weiden hebben praktische problemen met betrekking tot beweiding. De meeste problemen hebben zij met het weer, dat invloed heeft op de koeien, graskwaliteit en melkproductie.
- Melkveehouders die niet weiden of minder weiden dan voorheen noemen als belangrijkste oorzaken het mestbeleid, een te kleine huiskavel, teveel arbeid nodig voor weiden, optimalisatie van veevoeding en optimalisatie van graslandgebruik.
- Melkveehouders die weiden hebben een positievere houding van beweiding dan zij die permanent opstallen. Verder blijkt dat de houding regionaal te verschillen: in het westen is men positiever ten aanzien van beweiding dan in het zuiden. Mogelijk spelen omgevingsfactoren hier een rol.
- De houding en waardering van beweiding wordt beïnvloed door het wel of niet permanent opstallen van melkkoeien. Opstallers hebben doorgaans een negatievere houding t.a.v. beweiding dan weiders. Ook blijkt dat houding wordt beïnvloed door gepercipieerde kennis van bepaalde factoren van invloed op beweiding zoals het mest- en ammoniakbeleid. Deze (gepercipieerde) kennis is niet altijd feitelijk juist.

Karakteristieken per regio

Noord: Het 'gemiddelde melkveebedrijf' in regio Noord heeft een relatief groot melkquotum (610.000 kg) en relatief veel grond (52 ha); de veebezetting is gemiddeld. Veel grasland is beweidbaar (63%) en er wordt iets meer dan gemiddeld geweid 91%. De koeien die weiden lopen iets meer dan gemiddeld -dagen per jaar en uren per dag- in de wei; 2274 uur per jaar.

Oost: Het 'gemiddelde melkveebedrijf' in regio Oost wijkt weinig af van het gemiddelde van alle melkveebedrijven in Nederland. Het percentage melkkoeien met weidegang is iets lager dan gemiddeld (84%) en de koeien die weiden lopen gemiddeld 12% minder uren per dag buiten (10,6 uur per dag). De gemiddelde beleving van de melkveehouders ten aanzien van beweiding is in deze regio, net als in regio Noord, licht positief

Zuid: Het 'gemiddelde melkveebedrijf' in regio Zuid heeft ten opzichte van de andere regio's het grootste melkquotum (625.000 kg) en het kleinste areaal (beweidbaar) grasland (18 ha beweidbaar grasland). De veebezetting op het beweidbare grasland is het hoogst van alle regio's (6,5 melkkoe per ha). In regio Zuid weiden relatief de minste koeien (63% van de bedrijven) en deze koeien weiden relatief weinig (172 dagen/jaar en 9 uur/dag). Op 70% van deze bedrijven is een opvolger aanwezig. Een derde van de melkveehouders in deze regio heeft een negatieve tot hooguit neutrale beleving ten aanzien van beweiding, en daarmee scoort regio Zuid het laagst.

West: Het 'gemiddelde melkveebedrijf' in regio West heeft een relatief klein melkquotum en een gemiddeld grondoppervlak. Er is veel beweidbaar grasland, met een lage veebezetting (2,8 koeien per ha beweidbaar grasland). Op vrijwel alle bedrijven (97%) lopen de koeien zomers in de wei en op veel bedrijven weiden de koeien dag en nacht; gemiddeld ruim 15 uur per dag en 2720 uur per jaar. Op slechts 41% van deze bedrijven is een opvolger aanwezig. De beleving van melkveehouders ten aanzien van beweiding in deze regio is positief; 81% scoort zeer positief tot neutraal positief.

Factoren die van invloed zijn op weidegang

Uit de resultaten blijkt dat een aantal factoren van invloed zijn op de keuze voor weidegang of opstallen. Deze kunnen onderverdeeld worden in:

- Voorzieningen: bedrijfssituatie, bedrijfsstrategie, arbeidsomstandigheden, grootte huiskavel, melkproductie per koe, mechanisering, schaalgrootte;
- Wet- en regelgeving: mest- en ammoniakbeleid of de gepercipieerde kennis daarvan (die niet altijd juist blijkt te zijn);
- Sociale druk: zoals positieve waardering voor beweiding vanuit de maatschappij en een negatieve waardering voor beweiding vanuit efficiëntie en optimalisatie-oogpunt;
- Geld: het stimuleren of belemmeren van weidegang met financiële consequenties (bijv. premies en hogere kosten);
- Communicatie: kennis en informatie over de effecten van weidegang op verschillende bedrijfsthema's zoals economie, diergezondheid, dierenwelzijn, arbeid en milieu.

In het project wordt in de communicatie uitingen vooral ingegaan op het optimaliseren van een aantal voorzieningen: de inpasbaarheid van weidegang bij een klein huiskavel, een grote koppel, een hoge melkproductie of een melkrobot. Voor het begrijpen van de keuze van melkveehouders voor wel of geen weidegang is het echter ook waardevol stil te staan bij het relatieve belang dat aan weidegang wordt toegekend. Een bewuste afweging, waarbij alle voor- en nadelen van keuzes ten aanzien van bedrijfsinrichting, bedrijfsstrategie en bedrijfskenmerken in relatie met weidegang worden gemaakt, zal alleen plaatsvinden als het behouden van weidegang belangrijk wordt gevonden, dan wel positief wordt gewaardeerd. Immers als weidegang neutraal of zelfs negatief wordt gewaardeerd dan zal het eerder slechts als een resultante worden gezien in het proces van bedrijfsontwikkeling. En daarmee is het geen onderdeel waarmee in keuzes rekening wordt gehouden.

Om het relatieve belang van weidegang bij melkveehouders onder de aandacht te brengen of zelfs te stimuleren is een gerichte aanpak nodig waar met alle bovenstaande factoren (voorzieningen, wet- en regelgeving, sociale druk, geld en communicatie) een eenduidige boodschap richting melkveehouders wordt gegeven.

In de huidige praktijk is dat onvoldoende het geval waardoor kansen op een verandering van kennis, houding en gedrag worden gemist.

4.2 Conclusies

1) De trend naar permanent opstallen zet zich door.

Dit uit zich door:

- minder bedrijven met weidegang (13% van de bedrijven zonder weidegang in 2006 en een verwachting van 17% tot 28% van de bedrijven in 2016);
- minder koeien krijgen weidegang (17% van de melkkoeien permanent op stal in 2006 en een verwachting van 57% van de melkkoeien in 2016);
- minder dagen beweiding per jaar;
- minder uren beweiding per dag.

2) De verschillen in beweiding tussen de regio's en bedrijfstypes zijn groot.

- regio Zuid en Oost (veel) minder beweiding dan in regio Noord en West;
- bedrijven met een hoge melkproductie per koe, gering percentage beweidbaar grasland, grote koppel en/of melkrobot houden vaker de melkkoeien permanent op stal.

3) Beweiding is ook onder moeilijke omstandigheden mogelijk.

Melkveehouders weiden hun melkkoeien op:

- 69% van de bedrijven met een melkproductie meer dan 9000 kg per koe;
- 53% van de bedrijven met minder dan 20% beweidbaar grasland;
- 67% van de bedrijven met meer dan 110 koeien;
- 50% van de bedrijven met een melkrobot.

4) De beleving van melkveehouders ten aanzien van beweiding is gebaseerd op gepercipieerde kennis en informatie. Deze perceptie is bij een deel van de melkveehouders onjuist.

Voorbeelden zijn een feitelijk onjuiste beantwoording van stellingen als:

- "Koeien op stal is positief voor de emissie van ammoniak." (53% eens);
- "De koeien willen het liefst naar buiten" (12% oneens).

5) De doelstelling van het project Koe & Wij is gericht op een deel van de factoren die de keuze voor beweiding beïnvloeden.

6) Grotere betrokkenheid van partijen en bredere inzet van instrumenten is nodig om de keuze en het enthousiasme voor beweiding te beïnvloeden.

- Partijen: overheden, belangenorganisaties, leveranciers en afnemers, adviesorganisaties en financiers
- Instrumenten:
 - Wetten en regels (beperkend en stimulerend)
 - Voorzieningen (opheffen fysieke beperkingen, zoals arbeid, kleine huiskavel, grote koppel, melkrobot)
 - Sociale druk (imago, landschap, mening over efficiëntieverbeteringen)
 - Geld (heffingen en beloning)
 - Communicatie (kennis en informatie)

4.3 Aanbevelingen

Project Koe & Wij

- De verschillen in (de beleving ten aanzien van) beweiding tussen de regio's en tussen verschillende bedrijfstypen zijn groot. Het project Koe & Wij heeft zijn inspanningen gericht op de meest kritische bedrijfstypen en zou zijn activiteiten verder kunnen differentiëren naar de verschillende regio's.
- Een deel van de melkveehouders heeft een negatieve beleving van beweiding. Bij hen verdient het enthousiasmeren voor weidegang extra inspanning en dan met name de maatschappelijk kant van weiden.
- De bedrijfsopvolgers hebben een grote invloed op de keuze voor beweiding. De groep (toekomstige) bedrijfsopvolgers verdient extra aandacht, bijvoorbeeld via agrarisch onderwijs en NAJK.
- Bedrijfsontwikkelingen zoals schaalvergroting, verhoging melkproductie per koe en introductie melkrobot kunnen (op termijn) leiden tot permanent opstallen van de melkkoeien. Melkveehouders die hun bedrijven in deze richtingen willen ontwikkelen, doen er goed aan om het mogelijke effect op beweiding mee te nemen in hun afweging. Koe & Wij kan hen daarin ondersteunen.

Overheid en bedrijfsleven

- Voor de melkveehouderij worden momenteel bedrijfssystemen ontwikkeld waarmee Nederlandse melkveehouders (beter) kunnen concurreren met producenten in het buitenland. Deze nieuwe bedrijfssystemen hebben mogelijke effecten op de mogelijkheden voor beweiding. Gezien het door melkveehouders onderkende belang van weidegang voor het imago van de melkveehouderij en het landschap, is een Beweidings Effect Rapportage voor dergelijke systeemveranderingen gewenst.
- Melkveehouders geven zelf aan dat maatregelen als een ander mestbeleid, hogere melkprijs, subsidie op weidegang en inkomensvergoeding, effectief kunnen zijn om in de toekomst weidegang te behouden. Door invulling te geven aan deze maatregelen zouden overheden en marktpartijen een bijdrage kunnen leveren aan het enthousiasmeren van melkveehouders voor weidegang.

Onderzoek

- Met deze nulmeting is een unieke dataset verkregen die nog verder geanalyseerd kan worden. Daarnaast roepen de resultaten van dit onderzoek de nodige vragen op. Aanvullend onderzoek, bijv. diepte interviews met melkveehouders die sterk verschillen qua beleving ten aanzien van beweiding, zou zich kunnen richten op:
 - verdieping van de (relaties tussen de) factoren die effect hebben op beweiding cq permanent opstallen;
 - het grote en opmerkelijke verschil tussen de verwachte ontwikkelingen ten aanzien van beweiding van de eigen melkveebedrijven en van de gehele sector;
 - de oorzaken en de factoren die de beleving ten aanzien van beweiding beïnvloeden.
- De resultaten van dit aanvullend onderzoek kunnen van belang zijn voor de verdere invulling van Koe & Wij en kunnen ondermeer gebruikt worden om de beleving ten aanzien van beweiding te beïnvloeden en zo melkveehouders te

enthousiasmeren voor beweiding. Daarnaast levert dit aanvullende onderzoek waarschijnlijk ook relevant informatie op voor overheden, boerenorganisaties en zuivelbedrijven.

Bijlage 1 Resultaten van de stellingen_____

1. De koe in de wei is essentieel voor een aantrekkelijk landschap.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	89%	92%	73%
Oneens	10%	7%	25%
Geen mening	1%	1%	22%
Totaal	100%	100%	100%

2. Ik vind dat het voor het imago van de sector niet uitmaakt of ik op mijn bedrijf de koeien laat weiden.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	27	23	56
Oneens	69	74	39
Geen mening	4	3	5
Totaal	100%	100%	100%

3. De overheid moet subsidie geven voor het weiden van koeien, we leveren hiermee een dienst aan de samenleving.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	56	59	34
Oneens	40	37	62
Geen mening	4	4	4
Totaal	100%	100%	100%

4. Het verdwijnen van de koe uit de wei verslechtert het imago van de sector.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	86	90	60
Oneens	12	8	35
Geen mening	2	2	5
Totaal	100%	100%	100%

5. Het laatste wat ik wil is mijn koeien jaarrond opstallen.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	65	72	15
Oneens	33	25	84
Geen mening	2	3	1
Totaal	100%	100%	100%

6. Weidegang kost meer arbeid dan permanent opstallen.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	48	42	82
Oneens	46	51	14
Geen mening	6	7	4
Totaal	100%	100%	100%

7. Ik kan mijn arbeid veel efficiënter inzetten als ik mijn koeien weidt.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	37	42	4
Oneens	56	51	92
Geen mening	7	7	4
Totaal	100%	100%	100%

8. Om de kostprijs te verlagen is het beter om koeien op stal te houden.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	36	32	63
Oneens	54	59	25
Geen mening	9	9	11
Totaal	100%	100%	100%

9. Door weidegang bespaar ik veel kosten op diergezondheid.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	63	70	18
Oneens	33	26	77
Geen mening	4	4	5
Totaal	100%	100%	100%

10. Afschaffing van de melkquotering leidt tot minder weidegang.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	52	50	62
Oneens	32	33	24
Geen mening	17	17	14
Totaal	100%	100%	100%

11. Mijn melkverwerker moet weidemelk gaan aanbieden.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	51	56	17
Oneens	43	39	71
Geen mening	6	5	12
Totaal	100%	100%	100%

12. Als ik 1 cent meer zou krijgen voor een liter melk, dan houd ik mijn koeien in de wei.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	74	81	33
Oneens	22	17	58
Geen mening	4	3	9
Totaal	100%	100%	100%

13. Voor het milieu is het beter koeien op te stallen.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	45	39	81
Oneens	46	53	63
Geen mening	9	8	13
Totaal	100%	100%	100%

14. Koeien op stal is positief voor de emissie van ammoniak.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	53	50	73
Oneens	32	36	5
Geen mening	15	14	22
Totaal	100%	100%	100%

15. Bij weidegang zijn de verliezen van nitraat en fosfaat veel groter.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	66	63	85
Oneens	23	26	6
Geen mening	11	11	9
Totaal	100%	100%	100%

16. De koeien willen het liefst naar buiten.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	84	90	43
Oneens	12	7	46
Geen mening	4	3	11
Totaal	100%	100%	100%

17. Koeien in de wei zijn gezonder.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	62	69	18
Oneens	32	25	76
Geen mening	6	6	6
Totaal	100%	100%	100%

18. Als ik een koe was, wist ik het wel: 'lekker op stal'.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	16	10	57
Oneens	78	85	28
Geen mening	6	5	15
Totaal	100%	100%	100%

19. Tochtigheid is in de wei gemakkelijker waar te nemen.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	66	70	41
Oneens	32	28	54
Geen mening	2	2	5
Totaal	100%	100%	100%

20. Koeien kunnen op stal op een betonnen vloer, goed uit de voeten.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	50	47	71
Oneens	45	48	21
Geen mening	5	5	8
Totaal	100%	100%	100%

21. Elk voorjaar maak ik de afweging of weidegang dan wel permanent opstallen voor mijn bedrijf de beste keuze is.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	16	17	14
Oneens	83	83	86
Geen mening	1	1	-
Totaal	100%	100%	100%

22. In de afgelopen 5 jaar heb ik mij laten adviseren over het meest optimale beweidsysteem.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	24	26	13
Oneens	75	73	86
Geen mening	1	1	1
Totaal	100%	100%	100%

23. Als melkveehouder heb ik weinig invloed op het wel of niet weiden van mijn melkkoeien. Dat wordt in de markt bepaald.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	25	25	29
Oneens	72	73	65
Geen mening	3	2	1
Totaal	100%	100%	100%

24. Ik vind het vervelend dat anderen zich bemoeien met mijn keuze voor wel of geen beweiding.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	62	61	67
Oneens	35	36	29
Geen mening	3	3	4
Totaal	100%	100%	100%

25. Ik draag, met mijn bedrijf, bij aan een positief imago van de sector.

In %	Gemiddeld	Beweiders	Niet beweiders
Eens	97	98	91
Oneens	2	1	6
Geen mening	1	1	3
Totaal	100%	100%	100%